

SOCIAL POLITIK

Kultur & samhälle

AP-fonder satsar skitigt 42

Skolan som kraft 14–22

Stefan Sundström lockar 18

Hemlösa och vräkta barn 36

Åldras kollektivt i kärlek 6

**..NORMAL
VEM ÄR DET?**

UPPSALA
UNIVERSITET

NCK
NATIONELLT CENTRUM
FÖR KVINNOFRID

Möter du våldsutsatta kvinnor i ditt arbete?

Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK, är ett kunskapscentrum vid Uppsala universitet som arbetar på regeringens uppdrag med att höja kompetensen om våld i nära relationer. Vi informerar, utbildar, sammanställer kunskap, forskar och utvecklar metoder för omhändertagande av våldsutsatta kvinnor.

Genom den nationella stödtelefonen Kvinnofridslinjen 020-50 50 50 erbjuder vi stöd till kvinnor som utsatts för hot, våld eller sexuella övergrepp.

Läs gärna mer om oss och om aktuella utbildningar på www.nck.uu.se och www.kvinnofridslinjen.se.

Redaktör och ansvarig utgivare:
Maria Wallin
Omslagsbild: Åldrekontakt
Layout: Ulla-Karin Karlson

Redaktionskommitté:
Gun-Lis Angsell, Kristina Arvidson
Molin, Stefan de Vylde, Gunnar Engström, Bibbie Friman, Cecilia Heule, Ulla-Carin Hedin, Nilla Helgesson, Carina Håkansson, Anne Jalakas, Jan Molin, Marco Morner, Jan Ramström, Helena Östlund, Yvonne Zätterman Åberg

Redaktion:
Eriksberg 137, 451 96 Uddevalla
socialpolitik@socialpolitik.com
Telefon: 070-207 22 22

www.socialpolitik.com

Taltdning: Rox reportage
Tel: 031-96 02 61
rox.reportage@swipnet.se

Prenumeration/lösnummer:
Nätek, Box 311 20
400 32 Göteborg
order@socialpolitik.com
Tel: 031-743 99 05, Fax: 031-743 99 06

Priser:
285:- per år för privatpersoner
310:- stöd, företag, institutioner
160:- stud, arbetslös, pensionär
Teckna 2-3 år med rabatt!
Se: www.socialpolitik.com

Betala in på: pg 648 73 22-7

SocialPolitik säljs i större Pressbyrå-kiosker och Presstopbutiker.

Annonser:
Bengtsson & Sundström Media
Tjärhovsgatan 32, 116 21 Stockholm
kontakt@bs-media.se
Tel: 08-10 39 20, Fax: 08-10 39 15

Tryck: Trydells Tryckeri AB
ISSN 1104-6376

Redaktionen ansvarar inte för insänt obeställt material. Tryckta texter kan komma att återges elektroniskt.

SocialPolitik ges ut av den ideella föreningen Socialpolitisk debatt. Partipolitiskt obunden och fackligt fristående. Ordförande är Cecilia Heule, vid Socialhögskolan i Lund.

Garantera en oberoende socialjournalistik!
Prenumerera:
www.socialpolitik.com

Vad är normalt?

Mellan 1,5 till två miljarder pensionspengar har AP-fonderna investerat i ett amerikanskt oljebolag – med en skitig hantering i Amazonas på sitt samvete. Ödelagd djungel och utdöda folk (sid 42). AP-fondernas etikråd "avvaktar". Normal svensk riskhantering för kapitaltillväxt?

VAD ÄR NORMALT I ARBETSLIVET? I skolan. Vad bör man prestera? Orka? Och om man inte passar in i normen? Är det individen som är "fel" eller bör något förändras runt omkring? Ska vi ha skyddsnet som omfattar alla? Strukturer som bär, där jag bidrar när jag kan och får ta emot när jag behöver. Eller ska man kvalificera sig för att få vara med? Kraven trappas upp? Inneslutning eller uteslutning.

SocialPolitik nr 3/2010 fokuserar på skolan som sorterar bort elever som inte passar in. Eller håller samman, skapar kontinuitet, växande och utveckling. Om skolan som en skyddsfaktor. Inte minst för omhändertagna barn.

ÄR DET NORMALT ATT BO KVAR i sin villa eller våning när barnen flyttat och maken är borta? Eller leva grånande singelliv med bara Facebook i väntan på hemtjänsten? Nej! Det normala är att lämna plats åt yngre. Kanske tidigt flytta till kollektivhus för att ha kul ihop med andra, långt innan rollatorberoendet inträder. Som till "ett hus fullt av kärlek" (sid 6).

Men även för andra kan gemensamhetsboende behöva bli det "normala". Vart fjärde barn i Sverige lever med ensamstående föräldrar, inte sällan utan syskon. Barn mår bra av att tampas med flera barn och vuxna, av måltider med flera och aktiviteter som inte går via en dataskärm.

Det är stora hus som ska projekteras och byggas för att bli lämpliga gemensamhetsboenden. Det handlar om samhällsplanering som ställer nya krav på politiker, stadsplanerare och byggherrar. Våga tänka nytt för en ny tid!

TACK FÖR ATT DU PRENUMERERAR! Läs mer om hotet mot kulturtidskrifterna och den fria och fördjupande samhällsdebatten på www.socialpolitik.com.

Ha en skön höst!

Maria Wallin

Ett hus fullt av kärlek

Där gemenskap är a och o. Kollektivhus ett rikare sätt att bo och leva. **6**

Behandling måste få ta tid

Unga möts av kunskap, kontinuitet och helhetssyn. Med skolan i centrum. **14**

Skolan är nu!

Familjehemsplacerade barn behöver extra stöd i skolan. Som i SkolFam. **18**

Varudeklarera!

DEBATT: 15 000 barn är placerade i familjehem. Samhället saknar kontroll, kvalitetskrav, överblick. **24**

Stefan Sundström

"Socialdemokratiska välfärdsbygget riskerar att bli en parentes." **26**

Mänskligt skräp

De "onormala" lyfts bort ur samhällsgemenskapen. För att ändra på sig. Det är individen det är fel på. **30**

Stökiga lyfts ut ur skolan

Fokus läggs på eleven som inte passar in. För lite på undervisningen. Forskning visar att deras utanförskap ökar. **32**

Risken finns

Domstolar ger inte barn likvärdigt skydd efter övergrepp och våld i hemmet. **34**

Hemlösa barn

Barn vräks, lever under hot om vräkning, är fattiga, hemlösa. I Sverige idag. **36**

Oetisk placering av pensioner

AP-fonderna har över 1,5 miljard i bolag med skitig hantering i Amazonas. **42**

ZUT – Kan farmor vara barnvakt nästa vecka?

Havet, teatern och luftgitarren

Om allas behov av semester, om så inte från ett fast arbete så från en strävsam vardag. Ångesten tar visserligen inte ledigt, men den dämpas av hav och gemenskap.

När sommaren är fagrast åker teatergruppen *Tro, hopp och kärlek* till Holmön. Vi bor på vandrarhemmet vid fyren några kilometer söder om hamnen. Alla skådespelare har längtat efter att få göra resan och lämna Umeå för en handfull dagar. Att ha semester och fylla själen med bilder av havet, betande kor, smala grusvägar, ett skogsbryn som horisont och få tvätta sig i havet på morgonen.

Där genomför vi några av våra bästa repetitioner av pjäsen *Verandan*. Scener börjar falla på plats, karaktärer utvecklas och fördjupas.

VI HAR TVÅ RUM ATT DELA PÅ, sex av oss sover i det ena, fyra i det andra. Sömnerna är oftast god. Nästan alla snarkar, det låter som en kakafoni. Varje natt är det någon som vaknar av ångest – den tar inte ledigt – eller av värk som biverkan av psykofarmaka. Ibland vaknar jag i den tidiga gryningen av att några för stillsamma samtal för att trösta och ingjuta mod för att våga utmana och besegra de onda makterna.

Efter frukost inleds dagarna med en promenad längs stranden och havet. Då känner vi oss som i filmen *Gökboet* när ”psykpatienterna” är på rymmen. Vi berättar dåliga vitsar eller också läser Olle bibelcitater från Gamla testamentet. Sedan tittar han uppfordrande på oss. Har vi begripit? Vi nickar jakande.

VISTELSEN SAMMANFALLER MED Holmöns Visfestival. Den första kvällen spelar vi – utanför festivalprogrammet – upp en bit ur den inledande scenen. Gaget blir sex fribiljetter.

Vi bestämmer att de av oss som aldrig varit på en festival tidigare ska ha första tjing. När Mikael Wiehe spelar är det fem som tar ut sina fribiljetter. Vi andra står

utanför festivalområdet, där kan vi lyssna ganska bra.

I kvällen promenerar vi hem till fyren. I min telefon går det att spela upp flera av kvällen festivalartister. Vi går längs den smala landsvägen och har egen konsert. Tore, som spelar schack i pjäsen och kallas Tyste Tore vill höra Heartbrake Hotel med Elvis. Tore, som alltid går långsamt, börjar plötsligt knäppa takten med fingrarna och dansa fram.

Hans, som jämt bär toppluva, berättar om sin längtan efter värme och kärlek med en kvinna, men hur alla mediciner tränger bort empati och möjligheten till sådana djupa upplevelser. Han vet att det finns andra känslor, men hur ska han göra för att erövra dem?

VÄL FRAMME VID FYREN FORTSÄTTER våra samtal. Olle berättar om hur elchockerna han utsatts för kapat av både minne och gör det svårt att uppleva riktig närhet med andra. Och vad gör man med känslorna under tiden i fängelset för att inte bli uppäten av hat? Andra berättar om enstaka förhållanden med det andra könet. Samtal om längtan efter innerlighet – fört av män som lever i samhällets absoluta utkant.

Den avslutande scenen i *Verandan* börjar med att Olle spelar luftgitar till Star Spangled Banner med Jimi Hendrix. Vi kallar samman alla andra som bor på vandrarhemmet och är vakna. Olle får ställa sig på klipporna ut mot havet. Han vet inte vad som är på gång. Vi letar fram låten i telefonen. Olle är med på noterna, han spelar luftgitar med en obeskrivlig lidelse, i den stunden kan ingen tro att han tidigare levit på elchocker och psykofarmaka.

leif.a.stenberg@telia.com

Text o bild: Leif Stenberg

Statens
institutions
styrelse SiS

Ekebylund/Östfora behandlingshem

För kvinnor och män
med missbruksproblem

Ekebylund har	Östfora har
• utredning	• fysisk rehabilitering
• kvinnoprogram	• individuell behandling
• individuell behandling	• CRA
• återfallsprevention	• återfallsprevention
• motiverande samtal	• motiverande samtal

Ekebylund/Östfora behandlingshem
Skånela
195 96 Rosersberg 740 21 Järlåsa
Tfn 08-594 306 00 Tfn 018-564 500

SWENSKA REWANSCH

kreativ familjevård – individuellt anpassad

Swenska Rewansch är en familjevårdsenhet med huvudsäte i Jönköping samt filialer i Borås och Norrköping.

Våra familjer finns från Dalarna i norr till Skåne i söder.

Vi är inriktade på individuell behandling av kriminella och/eller missbrukare samt ungdomar som är på väg att hamna i någon av dessa kategorier.

Verksamheten är småskalig och kvalitets-säkrad med ett resultat som visar på 95% det senaste året. Vi har:

- ett neuropsykiatriskt team till vårt förfogande/ADHD
- kraftigt förstärkta familjehem
- psykiatriker
- psykoterapi (kognitiv, psyko-dynamisk, eller utifrån behov)
- medicinering endast undantagsvis
- ingen utsluss till hemorten
- sociala utredningar

Läs mer på www.swenskarewansch.se

Swenska Rewansch AB
Box 120 19 • 550 12 Jönköping
Tel. 036-300715 • Fax. 036-300716

ETT ANGELÄGET SEMINARIUM OM FATTIGDOM

BARNFATTIG- DOMENS MÅNGA ANSIKTEN

STOCKHOLM DEN 11 NOVEMBER 2010

www.csa.a.se www.temafattigdom.se

Med barn & ungdomar i fokus Stabil grogrund för positiv utveckling

Vi är ett professionellt vårdteam som erbjuder ungdomar med svårigheter olika former av vård. Tiangruppen består av flera mindre behandlingsenheter med individuellt anpassade helhetslösningar. Vi kan därför ge goda förutsättningar för den unge att bearbeta och läka med anpassade resurser.

HVB

- HVB Gränome [Pojkar 15-20 år](#)
- HVB Eleonoragården [Flickor 14-20 år](#)

Familjehem

- Förstärkt familjehemsvård med konsulentstöd [Barn och unga 10-25 år](#)

A.R.T.-Coach

- Lägenheter med ART-coaching

Övriga insatser

- Utredningar
- Specialistkompetenser
- Missbruksvård
- Umgängeslägenhet / Besöks-lägenhet / Träningslägenhet

www.tiangruppen.se

Tillsammans

Ingen lösning på äldreboomen, men roligare

Det går utmärkt att bo i kollektivhus när man blir äldre. För den som tvekar är Färdknäppen på Söder i Stockholm ett bra exempel.

Text: Karin Lindgren Strömbäck

Bild: Lena Katarina Johansson

Det är fredagskväll när jag besöker Färdknäppen. Jag har just slagit Monica William Olssons mobilnummer, men behöver inte ringa. Hon möter mig i dörren.

– Jag tänkte jag skulle titta efter dig, säger hon. Jag satt vid datorn i allrummet.

Hon bjuder in mig i husets hjärta, entrén, där doften av dagens middag börjar anas, kyckling och glass. Köket är bara runt hörnet och matlaget är i full gång. Matsalen dukas.

ANNARS ÄR DET LITE av lugnet före stormen, stillhet råder. Många är nämligen högst upp i huset, där det finns en stor altan. Där samlas de som vill på fredagsdrink en liten stund innan middagen.

När jag hängt av mig ytterkläderna i entrén blir det rundvandring. Monica går före med stor entusiasm. Först allrummet, där finns biblioteket, datorn och den röda soffan, som har en särskild betydelse för de boende.

Sedan tvättstugan och snickeriet, där husets män dominerar. Här är ordning och reda och full aktivitet emellanåt. En av de boende har varit snickare och kan hjälpa till

med det mesta.

En trappa ner finns ett gymnastikrum med lite utrustning. Det är gemensam gympa ibland. Här trivs även de barn som kommer på besök. De är jättevälkomna, säger Monica. Strax intill gymmet finns ett stort matförråd med båda torra och frysta varor.

JAG HAR TIDIGARE GJORT ETT PAR intervjuer med äldre forskaren Mats Thorslund, senast i Socialpolitik nr 3/2009. Han har engagerat sig i frågan hur äldre ska bo sina sista år i livet och har visat en viss tveksam-

den som fyllt 40 och inte har några hemmavarande barn.

– Det kan vara ett problem om alla verkligen är lika gamla. Vi har lyckats undvika det problemet genom att blanda hyresgäster i olika åldrar, från 40 och uppåt, säger Monica William Olsson, som själv är 77 år.

När en äldre person går bort eller flyttar försöker föreningen få in en hyresgäst som är yngre.

Dessutom, tillägger hon, har äldre som bor i Färdknäppen rätt till hemtjänst på samma sätt som andra. Kollektivhuset är ett komplement till äldreomsorgen, ersätter det inte.

– Det vi gör är att stötta, vara ett sällskap för varandra och rycka in innan det går så långt att hemtjänsten behövs, säger Monica. Vi kan hjälpa varandra att handla.

FÄRDKNÄPPEN KOM TILL efter många års bearbetning av Storstockholms kommuner och allmännyttiga bostadsbolag.

På 1980-talet pekade politikerna ut flera tomter i Stockholm för kollektivhus, som skulle byggas av allmännyttan. Av dem har kanske fyra, fem projekt blivit av. Några har blivit bostadsrätter och i de hus som nu byggs för

äldre är det kooperativ hyresrätt, vilket färdknäppsgänget inte ville ha.

För de boende i Färdknäppen har det hela tiden varit viktigt att inte behöva köpa sin lägenhet. Det ska gå att bo här även för den som inte har ett eget kapital. Hyrorna är dock ganska höga. En tvåa kostar drygt 7 000 kro-

Bernt Eriksson och Lilian Bodin Eriksson lämnar sina tallrikar till disklaget efter fredagsmiddagen.

het till kollektivt boende. Han ser en fara i att alla åldras samtidigt och därmed inte kan hjälpa varandra.

Färdknäppens boende kanske inte heller tror att kollektivhus löser äldres boende-problem men de har reagerat på bilden och vill gärna berätta om sin modell: ett hus för

Färdknäppen på Stockholms
Södermalm, "ett hus fullt av kärlek".

Anne Demérus, Lizzi Wrangle, Heike Gustafson, Eva Graus och Anders Gustafson sjunger tacksången till fredagens matlag.

nor, inklusive allmänna utrymmen.

Kollektivhuset döptes efter kvarteret Färdknäppen på Södermalm där det ligger. Det byggdes 1993 och Familjebostäder äger huset. Det är visserligen ett vanligt hyreshus, och ändå inte eftersom det ställs ålderskrav på hyresgästerna och det finns allmänna utrymmen. Matsal och kök för den gemensamma middagen, vardagsrum med tv och bibliotek, syrum, vägstuga, snickeri, gästrum, gymnasium och lite till.

Föreningen Färdknäppen har ansvar för trappstädning och trädgårdsskötsel, resten ansvarar Familjebostäder för.

– Det fungerar utmärkt. Familjebostäder betalar oss för skötseln och det ger oss pengar till att köpa utrustning och inventarier, säger Monica William Olsson.

TAMBUREN I ENTRÉN PÅMINNER MER om en privat tambur än om ett hyreshus. Här finns postfacken – helt i enlighet med postens och brevbärarnas önskemål. Det är lite av en samlingsplats för de boende.

Dörren in till "trapphuset" är låst, och larmad på nätterna. Av säkerhetsskäl, sä-

ger Monica.

– Det här är ändå innerstan.

Härifrån kan man gå direkt in i allrummet och andra rum där det finns en del saker som kan ha ett visst värde för den som vill stjäla.

Alternativet är att ha låst till varje gemensamt rum och det är emot idén med kollektivhuset. Allt ska stå öppet, som hos en familj.

Familjekänslan finns där, det är intimt, varmt och ombonat, men verksamheten bygger samtidigt på integritet. Vilket flera av de boende vittnar om.

Det finns en gräns för intimiteten, alla är inte bästa vänner med alla, det är valfritt om man vill sitta i allrummet eller inte.

Heike Gustafson och hennes man Anders Gustafson, som är i 50-årsåldern och några av de yngsta i huset, är goda exempel på hur olika det kan vara. Heike säger visserligen att hon är nogga med att inte släppa på integriteten.

– Om man gör det blir det kaos, säger hon.

Å andra sidan är hon den i familjen som

Gun Hemström stressar med en del av efterrätten, nybakade marängar. Som blev finfina.

Matsalen är extra fint dukad på fredagar. Då kommer det alltid extra många och äter middag på Färdknäppen.

ofta pratar med andra boende. Hon tar en runda i huset, en lov, efter jobbet, och ser om någon är pratsugen. Och när hon bokar tvättstugan tar det minst en timme, med umgänget inräknat.

– När Anders bokar tvättstuga tar det högst ett par minuter, varken mer eller mindre, säger Heike och Anders Gustafson nickar bekräftande.

– Jo, så är det. Jag bokar, säger hej och hälsar, men inte mer.

Båda sätten går lika bra. Så länge alla är aktiva på något sätt och framförallt deltar i arbetet efter förmåga. Alla måste delta i matlagningen när man står på tur, men man behöver inte äta. Alla ska också städa enligt ett rullande schema. Allt efter förmåga. Det gör det möjligt att bo kvar även när orken försvunnit.

I entrén möts besökaren av en fotovägg där många boende finns på bild – en ögonblicksbild av husets invånare. Bilderna är några år gamla, någon har hunnit flytta, andra har gått bort. Föreningen har ännu inte bestämt om bilderna på de som gått bort ska hänga kvar eller plockas ner.

Någon ”soffa” om saken blir det dock inte. För att de ska bli ett soffmöte, som äger rum i den rosaröda soffan i allrummet, vardagsrummet, krävs att frågan ska vara av större betydelse och att det ordinarie husmötet inte kunnat fatta beslut. Det är på de regelbundna husmötena som de viktiga besluten fattas. Då ska alla om möjligt vara med.

Ett soffmöte sker på en bestämd tid, men

”som ett hus fullt av kärlek. Energin i kollektivet är kärleken, glädjen i att ge, vilket människor mår bäst av.”

utan krav på att frågan ska lösas just där och då. Debatten ska kunna flöda fritt.

Vem som helst kan ta initiativ till en ”soffa” om han eller hon vill diskutera något eller har ett förslag.

Det är en bekväm plats att mötas på och eftersom tidpunkten ofta blir en bit fram i tiden hinner känslorna tonas ner och diskussionen bli mindre känsloladdad.

För det mesta. För konflikter finns hela tiden. Mest kring smakfrågor, som inredning och färgsättning. En sådan har varit om föreningen ska skaffa ett bubbelbad eller inte. Än så länge har beslutet blivit nej, men frågan är inte utagerad.

– Bra, säger Lotta Bystedt den senast inflyttade. Jag kanske återupptar jacuzzi-frågan, säger hon och lyser upp.

När Färdknäppen var nytt var en av de boende 80 plus, i dag är de 12 stycken. Varje in och utflyttning påverkar åldersgenomsnittet mycket eftersom det bara finns 43 lägenheter. 50 personer bor i huset och 77 är medlemmar

i föreningen utan att vara boende.

En del av de utomboende, som de kallas, deltar i matlagningen. Lotta Bystedt som är den senast inflyttade gjorde det i många år. Något hon uppskattade mycket.

Knappt hälften av de boende arbetar fortfarande. Färdknäppen strävar efter att få in yngre och har lyckats hela tiden. För att få flytta in måste man ha fyllt 40 år och inte

ha hemmavarande barn.

Monica William Olsson säger att det inte betyder att barn är förbjudna i huset. Många har barnbarn på besök och boende hos sig emellanåt. I källarens gympsal finns spår efter barn, små innebandyklubbor och en studsmatta.

– De flesta kollektivhus är för människor i alla åldrar.

Magdalena Hellstrand, 91, är Färdknäppens äldsta hyresgäst och medlem. Hon flyttade hit med sin man när huset byggdes. De ville prova detta nya, unika kollektivhus och har trivts hela tiden.

MAGDALENA HAR HEMTJÄNST men också en del stöd av sina grannar, bland annat av Monica William Olsson, som frågat om jag får ställa några frågor.

– Jag älskar huset, säger Magdalena. Visserligen är jag mycket ensam men jag kan alltid prata med någon och sitta i allrummet om jag vill.

Hon vill bo kvar så länge som möjligt och tror att det är lättare i Färdknäppen än i ett vanligt hyreshus. Hon känner sig trygg här.

– Hemtjänsten är förstås väldigt bra, flickorna kommer varje dag. Jag vet att de ska komma och det gör mig glad, säger Magdalena Hellstrand, som gärna sitter framför sin tv och lyssnar på Mezzo, kanalen för musikälskare.

Kärleken till huset delar hon med de andra,

Anita Persson, Lotta Bystedt och Heike Gustafson på fredagsdrink i gemensamhetslokalen högst upp i huset. Många skratt blir det.

av naturliga skäl. Valet att bo i kollektivhus är medvetet, inget man gör i en handvändning.

Per Deméus säger att han har kommit att se huset som ett hus fyllt av kärlek. Han beskriver det som att energin i kollektivet är kärleken, glädjen i att ge, vilket människor mår bäst av.

– Här finns omtanke och ömsesidighet. Vilket är viktigt, säger han, som annars är en praktisk människa och i sitt val av boende har utgått från det.

– Det är inte konstigt alls, säger Per och Anne Deméus, Heike Gustafson, Monica William Olsson, Lizzie Wrangle, Lena Höög och Lotta Bystedt när de tar sin fredagsdrink

ANNONS

Baggium Vård & Behandling - En hel vårdkedja

Baggium Vård & Behandling erbjuder en hel vårdkedja där vi kan möta den ungas behov för en individuell lösning. Vi erbjuder konsulentstödda familjehem och små hemlika HVB-enheter i både lantlig- och stadsmiljö, med möjlighet till utslussning till eget boende. I 18 år har vi arbetat med att skapa goda behandlingsalternativ i Västra och Södra Sverige. Vi erbjuder centrala resurser med bl.a. legitimerade psykologer och en integrerad skolverksamhet. Vår behandlingspersonal är utbildad i BBIC. Vi har ramavtal med 70 svenska kommuner.

Våra tjänster:

- HVB-hem
- Familjehem
- Öppenvård
- Eftervård
- Resursskolor
- Psykologienhet

Målgrupper:

- Invandrarungdomar i riskzonen
- Ensamkommande flyktingbarn & ungdomar 12-20 år.
- Vård & Behandling av flickor och pojkar 12-22 år.
- Placeringar enligt SoL och LVU.

BAGGIUM VÅRD & BEHANDLING AB

För mer information om våra enheter och tjänster besök:
www.baggiumvob.se

Monica William-Olsson bor i husets minsta lägenhet, en ljus och fin etta med kök o sovrum i öppen planlösning.

sju trappor upp, i takrummet.

Det finns inga sociala krav på de boende. Gemenskapen är en bonus, tycker Monica. Det är så mycket annat man får här, säger hon. Det spar tid och pengar. Man delar på arbete och äger saker tillsammans. Det är praktiskt helt enkelt.

– När vi åldras är det en trygghet att ha

varandra, säger Monica när hon går iväg för att se om Magdalena har kommit ner till fredagsmiddagen.

Monica brukar ta på sig att påminna henne, om det behövs.

– I dag behövdes det inte, säger hon med ett leende.

karin.stromback@hotmail.com

LÄS VIDARE:

[www.socialpolitik.com/SocialPolitik nr 3/09 Medelålders begriper sig inte på äldreomsorg, intervju med Mats Thorslund.](http://www.socialpolitik.com/SocialPolitik%20nr%203/09%20Medelålders%20begriper%20sig%20inte%20på%20äldreomsorg,%20intervju%20med%20Mats%20Thorslund)
www.kollektivhus.nu
www.boframtiden.se
www.kollektivhus.forumportal.se

ANNONS

Infobank Social för dig som arbetar inom socialtjänsten

För mer information kontakta gärna kundansvarig
Dimitris Tselikis, 08-709 59 83, 076-762 77 62,
dimitris.tselikis@sklkommentus.se
eller besök www.sklkommentus.se.

Infobank Social – en abonnemangstjänst med information om lagar och förordningar, vägledande rättsfall, cirkulär och SOSFS med anknytning till sociala frågor.

Enkel och användarvänlig tjänst

I tjänsten ingår nyhetsbrev och nyhetssökning där databasen uppdateras löpande med nyheter från regeringen, Försäkringskassan, Socialstyrelsen och Sveriges Kommuner och Landsting. Du får vägledningar om handläggning och dokumentation, ärendehantering med mera och tillgång till blanketter.

Med Infobank Social får du:

- allt samlat på ett och samma ställe
- snabb och enkel överblick över området
- mycket bra sökfunktioner
- en trygg och säker källa
- möjlighet att koppla till ert intranät
- möjlighet att lägga in egna noter, länkar, referenser och dokument

 SKL Kommentus
ETT FÖRETAG INOM SVERIGES KOMMUNER OCH LANDSTING

Moderna seniorer vill leva aktiva liv

60-talets tonåringar sökte mera kollektiva livsstilar. Som pensionärer vill de inte sitta ensamma hemma. Varför fortsätter man då bygga som om inga andra önskemål fanns?

Hörde nyligen någon säga i radion: "Och kollektivhus finns ju inte längre." Jag hajar till och tänkte hur mycket mer vi måste gå ut och propagera för, denna förträffliga boendeform, för visst finns kollektivhus kvar. Och det blir fler och fler som vill bo så.

I våras var jag på en internationell konferens om kollektivt boende där den danska juristen Margretet Kähler berättade att 15–20 procent av danskarna över 50 år vill bo i kollektivhus eller gemenskapsboenden. I en liknande svensk undersökning var siffran 10 procent för seniorer. Inte heller någon försumbar andel.

OCH DET BÖRJAR HÄNDA SAKER. Fler och fler pratar om att slå sig ihop med fler när de blir äldre. För att kunna äta mat ihop, kunna dela på tidning och tv, göra saker tillsammans, ha andra att prata med när man kanske inte orkar vara så aktiv själv längre.

Men vänta inte för länge tycker jag. Och välj inte bara folk i samma åldrar. Det kanske det inte är så kul när alla har blivit så där 80–90 år och är gamla och skröpliga. Nej där var jag nog fördomsfull. Det finns ju 90-åringar som är hur pigga som helst. Och 50-åringar som är trötta och inte ett dugg alerta. Min moster dog här-omdagen, 101 år gammal, i full fart åtminstone till 100-årsdagen.

Själv bor jag i ett kollektivhus för alla åldrar, här finns alla sorter från småbarn till pensionärer. Det gillar jag trots att jag själv inte har några barn som bor hemma längre. Men att kunna gå ner till lagad middag, slippa planera vad jag ska ha på tallriken, slippa handla och ta hand om disken, bara sätta mig ner och prata med grannarna och njuta av den goda maten. Det gillar jag. Och var fjärde vecka har jag

själv några arbetspass.

Jag känner mig privilegierad. Det är ju så ont om kollektivhus. Och jag tycker inte det är ett dugg konstigt att de som är omkring 50 börjar fundera på hur det ska bo när de blir äldre och skruttigare. Jag hurrar för alla sådana initiativ och tycker det är fantastiskt när folk går samman för att göra något bra av sin situation.

På den internationella konferensen talade också Göran Cars, professor i samhällsbyggande. Han spådde att det kommer en ny trend för kollektivhusbyggande.

– Det sociala livet utanför hemmen har blommat upp, folk träffas på kaféer, i parker och umgås som aldrig tidigare, sa han. Samtidigt blir antalet personer per hus-håll allt mindre. Då är det svårt att förstå att man fortsätter att bygga på samma sätt som förut.

Cars var övertygad om att det finns en marknad och en efterfrågan när det gäller kollektivt boende. Men det gäller att hitta modeller som passar dagens samhälle.

DET KRÄVS ATT FOLK BÖRJAR PRATA om hur de vill ha det, bjuder in andra att komma på möten, spåna idéer. Och driver på, inte bara för den egna lilla gruppen utan för en större rörelse. För dagens seniorer vill fortsätta att leva ett aktivt liv, även när de blir pensionärer. Det var den generationen som var med på 60-talet när allt spännande hände i samhället, de drog ut på gatorna och demonstrerade, kvinnorna fann sig inte i de gamla rollerna, man hittade nya livsstilar, reste och utbildade sig.

Det var på den tiden jag själv bodde kollektivt, vi delade hus eller lägenhet, och var som en stor familj med både kärlek och stora bråk. Så vill jag inte bo igen, men jag kan sakna den där gemenskapen,

att sätta sig ner vid kvällsteet och diskutera politik eller en bok man har läst eller se på tv tillsammans. Eller sjunga. Det gjorde vi mycket på 70-talet. Och jag kan tänka mig att man gör mer sådana gemensamma saker i ett kollektivhus där barnen inte bor hemma längre och där man kan börja ägna sig åt sig själv igen.

Så nu är det dags, inte bara för dem som drömmer om en vardagsgemenskap med andra att ta tag i saken och uppvakta politiker och bostadsbyggare. Också beslutsfattare på alla nivåer måste inse att det faktiskt är lönsamt att folk trivs där de bor och tar ansvar för sin närmiljö och människorna omkring dem. Konstigt att ordet kollektivhus eller gemenskapsboende inte alls har nämnts i valrörelsen.

ingrid@migra.nu

LÄS VIDARE

www.kollektivhus.nu
www.boframtiden.se
www.kollektivhus.forumportal.se

INGRID SILLÉN är frilansskribent och grafisk formgivare i Stockholm.

CSA:s HEDERPRIS 2010

Centralorganisationen för Socialt Arbete, CSA, ger 2010 års hederpris till: "en fri, kritisk och självständig röst i mediebruset... den lilla människans ständiga försvarare [slår] vakt om rättstatens grundläggande principer som integritet, likabehandling, solidaritet och trygghet... Utmärkelsen går till en betydelsefull tidskrift och en enastående insats... Maria Wallin har genom en lysande publicistisk gärning berikat sin samtid." (CSA)

FSS NOMINERAR

Maria Wallin nomineras som mottagare av Allmänna Barnhusets stora pris 2010 "för sina insatser som redaktör och ansvarig utgivare..."

SocialPolitik är en oberoende och självständig specialtidsskrift – unik genom sin förmåga att kritiskt, uppkäftigt och konsekvent granska och debattera aktuella och angelägna samhällsfrågor... sticker ut i en alltmer likriktad mediadebatt...

SocialPolitik har ett tydligt och engagerat fokus på frågor som rör barn. Alltid utifrån ett gediget barnperspektiv." (FSS Föreningen Sveriges Socialchefer)

www.socialpolitik.com

ANNONS

Hela vårdkedjan för
kvinnor 16–21 år med
alkohol-/drogproblematik!

www.namndemansgarden.se

NÄMNDEMANSGÅRDEN
Utbildning och behandling inom alkohol- och drogproblematik
Ungdom Tyresö 08-530 281 70

Välkommen till Stora demens dagarna

10-11 november, Kistamässan, Stockholm

BOKA IDAG!

Sätt ihop ditt eget program och välj
bland tre parallella spår och ett
trettiotal framstående föreläsare.

Under två dagar får Du de kunskaper som behövs
för att arbeta utefter de nya nationella riktlinjerna.
PASSA PÅ ATT ANMÄLA HELA TEAMET!

www.storademensdagarna.se

Framtidens
demensvård
– med individen
i centrum

2 dagar
3 parallella spår

Ett axplock från innehållet:

- Behandling nu och i framtiden
- Individanpassad vård
- Framtidens boendemiljöer
- Att öka tryggheten i vardagen
- Omvårdnad ur ett etiskt perspektiv
- Tekniska hjälpmedel

**Varmt välkomna
till årets stora
konferens om
demenssjukdomar
och vård!**

Genomförs i samarbete med:

Tid är guld

Att finnas kvar, ge kontinuitet, se helheten

Barn med djup problematik passar inte in i nya snabba lösningar. De behöver långsamma processer för att fungera. På Sofiaängen finns både tid och kontinuitet.

Text: Bitte Lundborg

Bild: Lena Katarina Johansson

Allt ska gå så fort, säger Monica Ek på Sofiaängen, en behandlingsverksamhet på Södermalm i Stockholm. Hets och stress – också när det gäller att få ungdomar med svåra problem på fötter.

– Det har tagit tid för de här barnen att utveckla en så djup social och psykisk problematik som de har, förklarar hon. Det måste också få ta tid för dem att skapa relationer och för att ge dem förutsättningar att fungera. Hos oss arbetar vi med långvariga processer. Här finns både lugn, tid och kontinuitet.

Sofiaängen är en psykoterapeutisk dagverksamhet för ungdomar mellan 14 och 20 år med allvarliga psykiska och sociala problem. För unga där skolans insatser inte räckt till eller varit för splittrade. Där barnpsykiatriens insatser ät uttömda.

Det handlar om unga som under lång tid inte ens visat sig i skolan – ibland utan att skolan har reagerat, skolplikten till trots. Unga som utsatts för övergrepp, som exponerats på nätet och utnyttjats, som lever i familjer som inte fungerar. De har diagnoser som autism, adhd, Aspergers syndrom och psykoser. De är ”tysta”. Flickor som skär sig. Pojkar som har gått in i en digital värld av spel och nätkontakter och får allt längre och allt svårare att hitta ut i den verkliga världen. Där relationer måste restaureras och tillit och framtidstro byggas upp.

Monica Ek var med om att starta personalkooperativet Sofiaängen 1995. Grundlägg-

gande var att få ta ett helhetsgrepp om individ, familj, miljö och skola i en struktur som skulle vara så ”vanlig” som möjligt. De unga bor kvar hemma och går i skolan – på Sofiaängen. De går hemifrån när andra går till skolan och kommer hem när skoldagen är slut. Förutom en kväll i veckan när ungdomen, föräldrar och eventuella syskon har familjesamtal på Sofiaängen.

Att inte bara erbjuda behandling utan också skolundervisning var centralt.

– De här barnen behöver gå i skolan som alla andra, säger Monica Ek. Att gå i skola står för det som handlar om barns växande, förkovran, utveckling. Skolan står för det friska. Där kan barn utveckla självförtroende och framtidshopp. De har fått så lite av det, eftersom de under så lång tid mått så

mycket av skolarbete. Av att man upptäcker att man kan något tillsammans med en lärare som räcker till. Och som finns kvar.

EN VANLIG MORGON HALV NIO är det tyst och lugnt i lokalerna på Bergsunds strand. Hjärtat i verksamheten är ett stort rum för samling med köket intill. I utkanten av den stora öppna ytan finns här och där flera små personliga hörnor. Här kan ungdomar rå sig själva utan att för den skull hamna utanför.

Framåt klockan nio kommer ungdomarna för dagens program – skola och behandling, eller bara skola. Personal finns med hela tiden och överallt, också när det gäller att laga lunch. Det är en styrka att vara en vanlig vuxen, inte ”någon konstig tant” som man går till för att prata med, som en del ungdomar uttrycker det.

Man lär känna varandra när man möts i andra situationer än i samtalsrummet, när man spelar pingis, går och handlar, åker buss eller tunnelbana. Har man fobi för att

åka tunnelbana, kan man jobba på det rent konkret tillsammans. Det är viktigt. Men också när det går bra. När någon får ett sommarjobb hon klarar, vågar söka till en gymnasielinje han vill gå. De kan få sällskap dit med personal som baddar för att det ska bli bra. Att det ska gå.

– Man blir inte kompis med dem, men man blir en annan vuxen än de som finns hemma.

Personalen blir förebilder med ett annat förhållningssätt än föräldrarnas. Att ta intryck av, eller ta avstånd ifrån och ha konflikt med, om det är det man behöver träna.

– Det gäller att inte vara lättkränkt, säger Monica om sin roll och tillägger att nästan alla bekymmer man har i livet handlar om relationer. Att lära sig att en konflikt inte be-

Det handlar om unga som under lång tid

inte ens visat sig i skolan – ibland utan

att skolan har reagerat, skolplikten till trots.

dåligt, eller helt enkelt stängt in sig hemma. De har missat mycket av sin skolgång, haft så mycket annat att tänka på och inte kunnat koncentrera sig och inte fått det stöd och den hjälp de behövt.

MEN DET HANDLAR OCKSÅ OM att Sofiaängen vill erbjuda en undervisning man kan påverka till innehåll och pedagogiska metoder, med lärare som är kunniga i bemötande av barn med just de här svårigheterna. Det handlar om lärartäthet, små grupper eller rent av individuell undervisning, om lugn och ro, kontinuitet och stabilitet. Och glädjen, stoltheten och det kraftfullt utvecklande i att ha kunnat lösa ett mattetal, kunna gå vidare i språk, få nya insikter i SO eller NO.

– Man måste hinna växa och man växer

höver vara så farlig och skuldbelagd, utan något man kan överleva. Det är ett gott steg på vägen, tillägger hon och poängterar återigen kontinuiteten och att personalen finns kvar. Över tid.

– Vi är med under ett par tre år. Det går ännu en semester, en jul, en påsk, ett sportlov och de unga mognar både fysiskt och psykiskt. Det hinner hända så mycket, föräldrar skiljer sig, mormor dör, man får ett nytt syskon, familjen eller delar av den flyttar in eller ut. Har vi fått deras förtroende kan vi vara en bro över till ett nytt liv, där

”Vi personal är rollfigurer i deras pjäs. Vi står alla på scenen, de unga använder sig av oss och går sedan vidare.”

man kan klara en livskris, bygga upp en styrka i stället för att tappa taget när livet tar en annan väg.

Men hon talar också om den ynnest det är att få följa ungdomarna och deras föräldrar i deras utveckling och deras nya sätt att relatera till varandra.

– Vi personal är rollfigurer i deras pjäs. Vi står alla på scenen, de unga använder sig av oss och går sedan vidare.

PÅ TOPPEN AV SINA SÄRSKILDA svårigheter, har Sofiaängens unga sin tonårsutveckling som är värre än för ”vanliga” ungdomar. Att våga klara sig utan föräldrarna, att våga träffa en pojkvän/flickvän, att våga flytta hemifrån, det är ofta mycket svårt för dem. När man mår så dåligt att man inte klarar sig själv ökar beroendet av föräldrarna. Att föräldrarna deltar i behandling är därför ett krav.

– Familjen är ju ett ”system” som hänger ihop. Om man har ett barn som inte mår bra, händer något. Men i och med att barnet bor kvar hemma är föräldrarna kvar i sina föräldraroller, utan att behöva känna sig misslyckade som föräldrar till ett omhändertaget barn.

På Sofiaängen stöttar personalen föräldrarna att möta sin tonåring och att inte väja för ilska eller tystnad. Får man stöd och hjälp

som förälder så orkar man. Föräldrar känner också skam och skuld, men här skuldbeläggs de inte. I stället betonar man att det inte handlar om någons ”fel” utan om situationer som gått snett och leder till en dålig utveckling.

– Det handlar mera om att lägga ett mönster av vad som har hänt, för att förstå hur ”systemet familjen” har haft det. Att man får syn på varandra. Vi hjälper till att stanna upp och vara med i de känslor det väcker och det kan räcka för att kunna ta ett steg vidare.

De unga kan säga till personalen, att vi pratar aldrig sånt här hemskt hemma, det gör vi bara här. Hemma spelar vi spel. Och de får svar: Bra! Fortsätt med det. Så pratar vi här.

– Det kan handla om svåra problem men också om konflikter kring regler, där vi kan förklara att det har man in alla familjer, det är vanlig hyfs. Att man kommer överens om tider när man är ute på kvällarna, att man ringer hem och meddelar om man blir sen, eller regler för datoranvändning.

FAMILJETERAPI ÄR EN GRUNDSTEN i behandlingen, men man arbetar också med kognitiva terapiformer på Sofiaängen.

– Det finns en stark tendens just nu att framhäva kognitiv terapi, det ska vara KBT för hela slanten vid alla former av psykisk ohälsa, anser Monica. Medan familjeterapi har gått tillbaka till förmån för mer individuell behandling. Men inte hos oss. För oss är samtalet det viktiga, att få ungdomen att våga lita på vuxna och få hjälp att gå mot ett alltmer eget vuxet liv. Man måste först se till individen och vilka svårigheter hon eller han har, och därefter välja hur man jobbar.

Monica Ek är utbildad dramapedagog och legitimerad psykoterapeut. Hon har arbetat med psykiskt sköra ungdomar i närmare tjugofem år. En grupp som hon har engagerat sig särskilt för är flickor som skär sig.

– Flickor ska vara så duktiga, de möter så höga krav på prestationer och utseende och kan reagera med att skada sig själva. Att ut-

sätta sig för smärta är att få känna sig verklig en stund.

Att skära sig är ett uttryck för att man inte har några ord för sin oro, ångest och tomhet. Den enda utvägen flickorna känner, för det är oftast flickor det handlar om, är att tillfoga sig en *fysisk* smärta. Den blir kraftigare än den psykiska smärtan. Bakom självskadorna finns ofta olika diagnoser, som borderline, depression, Aspberger, psykos, övergrepp.

– Det är ett spretigt och svårgreppbart symptom för vården, säger Monica. Det är besvärligt och fränstötande – det är blodigt, det ska sys. Att se en ung människa som förstor sig själv är en utmaning. Ibland får man förbereda flickorna på att vårdpersonal de möter inte förstår sig på dem och att de kanske inte blir så väl bemötta.

Att man skär sig är skamligt och innebär varje gång att man får ännu mera skamkänslor. Alla ser ju vad man gjort och hur man mår, tomheten och ångesten blir synlig.

– Men det är ett symptom som är hemskt viktigt för ungdomarna att få ha. De har inget annat sätt. Man kan inte säga till dem att du får inte skära dig, man måste hjälpa dem hitta ett *nytt* sätt att förhålla sig till tomhet och ångest på. Att lära sig sätta ord på sina känslor, berätta hur man mår.

ALLA SOCFIAÄNGENS UNGDOMAR har en diagnos numera. Mycket oftare än förut, även om ungdomarna hade samma svåra problematik också tidigare.

– Vi gör samma behandlingsjobb idag, men för att komma vidare och få hjälp *måste* barn ha en diagnos idag. Och det är ju positivt att bli utredd och få en klar bild över vad det är för problem man har.

Diagnosen är en inträdesbiljett till resurser. Har man en neuropsykiatrisk diagnos kan man få mycket hjälp, extra stöd i skolan, assistenter, beledsagare. Men inte så mycket behandling och det är synd menar Monica, som dock börjar skönja en liten vändning. Insikten och kunskapen om att man kan komma förbi även svåra neuropsykiatriska diagnoser börjar få fäste.

Men diagnoser kan också bli ett hinder för den unga. Inte minst för att de stämplar sig själva, blir deppiga och så upptagna av sina

De nya utbildningarna för företagshälsovården är här!

www.fhvdelegationen.se

Det är sådant tryck idag på att alla måste vara så duktiga, säger Monica Ek. Alla ska vara lika för att vara "normala".

diagnoser att diagnosen nästan får "ett eget liv". Monica exemplifierar med en flicka som sa: Nej det kan inte jag, jag är ju adhd.

– Men det handlar om att träna. Det är ju inte säkert att en diagnos man fick när man var nio gäller när man är 15. Man kan ha lärt sig hantera sina svårigheter och sitt "anorlundaskap".

– Vi jobbade med en flicka med autism som går på universitetet idag. Om henne sa alla att det är ju ingen idé, hon är ju autistisk. Men även hon utvecklades. Hon har sina svårigheter men hon kan hantera dem, hon har pojkvän och fungerar idag.

– Nej, diagnos är en färskvara! Att man är borderline när man är 14 behöver ju inte innebära att man är bordeline när man är 24. Trots det kan diagnosen hänga med i årtal.

– Våra ungdomar kan ha lärt sig att fungera i skolan med assistent, har en klocka som ringer och påminner, olika strategier för att fungera med sitt funktionshinder. Men under tonåren kommer helt andra saker man ska klara av, som att frigöra sig från föräldrarna och gå mot ett mer självständigt liv. Då

ökar pressen på familjen. Det är en oerhört sårbar tid och det kan svaja ordentligt, menar Monica. Med eller utan diagnos.

PERSONALKOOPERATIVET Sofiaängen startade 1995 precis under det ekonomiska stålbadet som hårt drabbade den offentliga sektorn.

– Vi överlevde tack vare helhetsgreppet, att ungdomarna gick i skola hos oss också. Det borgade för kvalitet och resultat. Och att det inte fanns så många andra dagverksamheter. Det blev vår styrka som vi sedan har utvecklat.

– Dessutom stannar vi kvar, vi som jobbar här. Det är ett starkt kort. Och att vi hela tiden har satsat på att utbilda oss, bli mera kvalificerade. Vi skulle inte klara de här barnen annars – utan vidareutveckling, kontinuitet och att vi har helhetsgreppet.

Självklart pågår besparingar också idag. Det finns ingenting som gör Monica så upprörd som sociala nedskärningar och nedmonteringen av psykiatri! Idag är det svårt för ungdomar/unga vuxna att få en samtalskontakt inom vuxenpsykiatri. Inte minst be-

höver ungdomar med psykosproblematik en särskild person att vända sig till – under lång tid.

– Och socialsekreterare byts ut med en väldig fart. Det går ut över kontinuiteten. Är det en bra utredning och en bra socialsekreterare, då blir det en bra placering här. De följer upp vad som händer och kommer på besök varje termin. Då finns alla parter med i samarbetet runt den unga.

Det som drabbar hårt är när ungdomar som inte känner sig riktigt klara för att kliva ut i det vanliga livet ändå måste göra det. När psykiatri och/eller socialtjänsten inte vill fortsätta betala för behandlingen eller eftervården.

De flesta ungdomar och deras familjer avslutar dock tiden på Sofiaängen på ett bra sätt. Efter någon månad ordnas en lunch med present – ofta en kokbok – och samtal om hur tiden på Sofiaängen har varit. Flera säger "bästa tiden i mitt liv", andra kommenterar att det var mycket tjat, men ändå bra att Monica och de andra inte gav upp.

Med åren utvecklar man en klinisk och teoretisk kunskap som blir en stor tillgång i behandlingsarbetet, sammanfattar Monica. Med åren kommer erfarenheter och man blir klokare.

– Det är ett slitigt arbete men vi har handledning regelbundet där vi har tillfälle att reflektera över vad vi gör. Vi har alla varit med om otroliga 'resor', en utveckling som man inte trodde var möjlig.

Monica minns särskilt en flicka som hade panikångest, självhat, isolerade sig hemma och var åtekommande suicidal. Med hårt och långvarigt arbete nådde hon till slut sin dröm. Hon blev vetrinär.

bitte.lundborg@comhem.se

Personalkooperativet Sofiaängen är en psykoterapeutisk dagverksamhet som erbjuder behandling och skola.

Man vänder sig till ungdomar mellan 14 och 20 år och deras familjer.

Målgrupper är unga med neuropsykiatriska diagnoser, depressioner, självskadebeteende, psykosproblematik och med starka tendenser till social isolering, "hemmasittare".

Sofiaängens skola är en friskola på grundskole- och gymnasienivå. Skolan ligger inom behandlingsenheten. Idag deltar 7 ungdomar enbart i gymnasieundervisning. 14 ungdomar i behandling och skola. Av 21 inskrivna är 8 pojkar.

Vårdtiden är i snitt två år. Efter vårdtiden har ungdomen möjlighet att fortsätta sina gymnasiestudier på Sofiaängen.

Uppdragsgivare är barn- och ungdomspsykiatri, BUP, och socialtjänsten. Var sjätte månad utvärderas och omprövas placeringen.

På Sofiaängen arbetar 15 personer: verksamhetschef, legitimerade psykoterapeuter, läkare, psykiatrisk sjuksköterska, behandlingspersonal, socionom, rektor, lärare, ekonomiansvarig och handledare.

Skolan är nu

Bra grund att bygga på för omhändertagna barn

Tiotusentals barn omhändertas varje år. Oftare än sina jämnåriga går de ut grundskolan med dåliga betyg. Eller inga betyg alls. I Helsingborg ska man ändra på det.

Text: Ingrid Sjökvist

Bild: Anita Göransson

Bra skolgång fungerar som en vaccination mot framtida svårigheter. Det visar både svensk och internationell forskning entydigt. Samt att familjehemsplacerade barn överlag visar sämre skolresultat än andra barn.

Det kan ha många orsaker, men mindre begåvade än sina jämnåriga är de inte. I stället verkar det handla mycket om omgivningens attityder och förväntningar. Placerade barn förväntas inte i samma grad som andra klara skolan så bra.

De kan ha har svårt att koncentrera sig, har flyttat många gånger, bytt skola och bollats mellan familjehem och den biologiska familjen. En del föräldrar är förståndshandikappade, andra missbrukande.

– Har man en mamma som knarkar, är det svårt att kunna koncentrera sig på skolan, då måste man bearbeta först, resonerar de, enligt Anna Aldenius Isaksson, specialpedagog i Helsingborg.

– Men bearbetningen tar många år. Skolan är nu.

Anna Aldenius Isaksson har varit med från start hösten 2005, när SkolFam, Skolsatsning inom familjehemsvården, började utvecklas i Helsingborg. De första åren som ett forskarstött projekt, som nu har permanentats som en av kommunens löpande verksamheter.

– Vi, det vill säga en arbetsgrupp med specialpedagog med mycket skolerfarenhet, en psykolog och en socialsekreterare, börjar alltid med att träffa barnet och foster-

föräldrarna, berättar Anna Aldenius Isaksson. Vi förklarar vilka vi är och varför vi har kommit.

– Vi fångar upp alla placerade Helsingborgsbarn, från sex till tolv år, antingen de uppvisar svårigheter eller ej. Vi vill inte missa någon, och blottor i skolgången, till exempel på grund av flera skolbyten, kan visa sig först i puberteten. Det är då kunskapsluckorna inte går att dölja längre, det är då de borde vara tilltänkta redan.

– Vi träffar lärare, rektor och numera också sjuksköterska. En del av våra barn har också hälsoproblem. Fyra av dem vi hittills haft att göra med – vi är inne på vårt 42:a barn – har behövt glasögon. Något ingen tidigare upptäckt. En del har motoriska svårigheter, de kan ha blivit lämnade i en spjålsäng och inte fått röra sig som små barn.

ALLA BARNEN KARTLÄGGS därefter brett, utifrån psykologiska och pedagogiska styrkor och behov. Anna Aldenius Isaksson pratar mycket om styrkor, om vikten av att lyfta fram och stötta.

– Ja, det är aldrig barnets fel om skolgången krånglar. Vi letar efter möjligheter,

”Att placera lågpresterande barn i särskild klass med andra lågpresterande är det värsta man kan göra.”

tar aldrig ner någon. Att placera lågpresterande barn tillsammans i särskild klass med andra lågpresterande kompisar är det värsta man kan göra. Våra barn finns spridda i hela skolan. De biologiska hemmen finns i Helsingborg och hälften av barnen är placerad här i kommunen, de flesta andra i Skåne. Men flera finns runt om i landet. För oss blir det mycket resande.

Så här långt i förberedelserna besöker någon ur teamet skolan för observation, främst av samspelet mellan barnet och klasskamrater och lärare. För att kunna spä på med eventuellt andra sociala eller psykologiska åtgärder.

– Jag brukar presentera mig i klassen som en sådan där lärare som åker runt och tittar på lite olika skolor, säger Anna Aldenius Isaksson. De placerade barnen får själva välja om de vill kännas vid mig.

– Vi gör därefter en behovsanalys, vad har vi sett? Vad kan vi göra? För de barn som klarar skolan väl försöker vi hitta sätt som säkerställer den fortsatt goda utvecklingen. De ska inte glömmas.

Efter en rejäl genomlysning av behoven återkopplar man så till hemmet och skolan och bestämmer tillsammans metoder och prioriteringar.

– Familjehemmen har ofta bra idéer och dem tar vi på största allvar, säger Anna Aldenius Isaksson. Det är där barnet ska knyta an. Läsa med barnen, säger en del av föräldrarna först, kan det vara något? Det är väl barnen som själva ska läsa? Men efter ett tag berättar de att de gemensamma lässtunderna har blivit något av det trevligaste de har.

Därefter är det dags för en utbildningsplan och själva arbetet med eventuell handledning av specialpedagog eller psykolog. Uppföljande möten hålls så ofta som de behövs.

Det här är inget hafsverk, alla stadier i programmet arbetas metodiskt igenom. Efter två år utvärderas det hela, ny observation, ny utbildningsplan, nya samtal. Och på så sätt löper hela studietiden med insatser som upprepas, som i en cirkel.

– Vi arbetar med barnen så länge de är placerade och ända tills de har kommit in i

För SkolFams framgång är samarbetet a och o mellan utvecklingsledare Leif Redestig, psykolog Kristin Hintze, socialsekreterare Karin Norman, specialpedagog Anna Aldenius Isaksson samt Gunilla Nilsson, chef familjehemsenheten.

gymnasiet. Vi är där nu, flera av våra barn har gått ut nian, och jag är inte hundra på att vi tänker släppa taget om dem. Vi försöker hitta vägar till en fortsättning.

Dem de tappar är de som blir vårdnadsöverflyttade i sina familjehem (en juridisk vårdnadsform som liknar adoption). En del av dem, om de bor i Helsingborg, blir kvar, om det känns rätt för familjehemmen.

– Vi tappar också dem som flyttar hem till sina biologiska familjer. Men ”jojoflytt” mellan hemmen är ändå inte vanligt just i Helsingborg, säger Anna Aldenius Isaksson.

MAN KAN SE PÅ RISKERNA FÖR omhändertagna barn likt glaset som är till hälften tomt. Eller till hälften fyllt. Gunvor Andersson, nu pensionerad forskare från Lunds universitet, är en av de få som följt en grupp omhändertagna barn under lång tid, på individplanet. Hon har pekat på hur bra det faktiskt gick för många av dem in i vuxen ålder, trots att de hade sitt ursprung i hem med omsorgssvikt, missbruk, våld och vanvård – och att ha varit placerad, många av dem flera gånger. Hälften av dem klarade sig riktigt bra. Mot alla odds.

Det är viktigt att ta med sig den bilden in i läsningen om omhändertagna barn generellt. Både internationell och svensk forskning, inte minst Bo Vinnerljungs, visar hur omhändertagna barn statistiskt sett har sämre fysisk och psykisk hälsa, hur de löper större

risk för mera utbrett missbruk och kriminalitet, blir föräldrar redan i tonåren samt har sämre studieresultat och etablering i yrkeslivet än jämförbara åldersgrupper.

Allmänna Barnhusets senaste rapport *Allmänna Barnhusets senaste rapport Att läsa är livsviktigt*. Om familjehemsplacerade barns läsning och skolgång är inget undantag. Den visar bland annat att omhändertagna barn och unga löper två till fyra gånger högre risk att bara få grundskolekompetens.

Rapportförfattaren Gia Kjellén har undersökt läsningens betydelse för barns utveckling. Men också vidare hur deras situation i skolan uppmärksammas och vilka förväntningar som finns på barnen hos fosterföräldrar, lärare och familjehemssekreterare.

Studien är baserad på en enkät i tre kommuner i Mellansverige med 184 fosterföräldrar och 41 familjehemssekreterare. Barnen är mellan fyra och tolv år. Därutöver har några barn, mellan nio och tolv år och deras lärare intervjuats. Underlaget kan alltså tyckas rätt litet, men resultaten bekräftar den forskning som finns, både svensk och internationell: Läsning är livsviktig.

För låg- och mellanstadiebarn är läsningen helt enkelt nyckeln till vidare kunskap och lärande.

FÖR UTSATTA BARN KAN SKOLAN, när den fungerar, vara den skyddsfaktor de saknar, skriver Gia Kjellén, där kan de få stimulans

och självförtroende. Och så kan det vara precis tvärtom, de blir skolans förlorare med allt vad det innebär.

Ska skolan kunna bli en skyddsfaktor, måste både familjehemssekreterare och familjehem finnas med som stöd för barnet och som samarbetspart för skolan.

DE BÖR DÅ RIMLIGTVIS DRA ÅT samma håll. Hur är det då med den livsviktiga läsningen? I Gia Kjelléns rapport uppger varannan familjehemssekreterare att de sällan har kontakt med skolan över huvud taget. När de pratar om läsvanor så blir det med fosterföräldrarna. Men mer än hälften av fosterföräldrarna säger samtidigt att de aldrig är med om några sådana samtal. Familjehemssekreterarna tycker förresten inte heller att skolsituationen ska vara i fokus. Endast sju procent av dem anser att läsning och böcker är viktigt. De flesta familjehemssekreterarna säger vidare att de ofta pratar om barnens skolgång med de biologiska föräldrarna, vars aktiva medverkan i barnets skolgång dock är minimal. Och att de alltid, eller oftast, diskuterar just läsningen med barnen, själva. Fast nio av tio barn upplever precis tvärtom.

Här finns en rad motsägelsefulla, och nedslående, uppgifter. De olika ”grupperna” upplever uppenbarligen väldigt olika hur ofta de pratar om läsning och med vem.

Kanske menar de helt enkelt olika saker med begreppet läsvanor? gissar Gia Kjellén.

Eller är verkligen familjehemssekreterarna så intresserade av läsvanorna och ställer frågor om det i den utsträckning som de uppgivit? Kanske befinner sig familjehemssekreterarna för långt bort från barnens vardag?

Hur är det då med attityderna och förväntningarna? Ja, enligt samma rapport är det inte många fosterföräldrar (11 procent) som vill veta mer om barnens läsning, trots att de flesta säger sig inse att läsning är viktigt. Och trots att de säger att de inte vet hur bra deras nya barn läser.

Fostermammorna (61 procent) har samtidigt höga eller ganska höga förväntningar på barnens skolgång, fosterpapporna något lägre.

Tre fjärdedelar av familjehemssekreterarna har varken höga eller förväntningar på barnen, "de presterar väl efter förmåga", säger de. Bara sju procent tänker sig att barnen går vidare till högre utbildning.

GIA KJELLÉN PROBLEMATISERAR också kring genusperspektivet vid familjehmsplaceringar. Det är fostermammorna som dominerar barnens vardag. De sköter kommunikationen med familjehmssekreterarna, läser fler böcker för barnen än papporna, de lånar mer på bibliotek. De allra flesta familjehmssekreterare är kvinnor. De flesta lärarna. Vad innebär det för framför allt pojkar och deras självbild, frågar sig Gia Kjellén och efterlyser mer forskning på området.

Av hennes studie framgår att flickor läser mer och oftare har en mer positiv attityd till läsning och studier.

I HELSINGBORG ÄR MAN VÄL medveten om att skolan kan bli en skyddsfaktor i barnens liv. Som kan bidra till att även placerade barn får chansen att nå framgång med sina studier.

– Jag var lite nervös inför vår första utvärdering.

"Det är aldrig barnets fel om skolgången krånglar. Vi letar efter möjligheter, tar aldrig ner någon."

ering, erkänner Anna Aldenius Isaksson. Jag var inte helt säker på att vi hade lyckats och då hade jag fått byta jobb. Man kan inte satsa så hårt på nåt som inte funkar.

Men farhågorna kom på skam.

– För det första har vi kunnat konstatera att de här barnen är normalbegåvade. Deras begåvning har dessutom (enligt IQ-mätningar) höjts signifikant – vilket man normalt inte brukar tro är möjligt – under den tid de varit med i SkolFam. Och detta trots att många av dem har haft andra svårigheter, kanske föräldrarna har bråkat om vård-

naden under tiden de kämpat i skolan. Höjningen har gjort att omgivningen börjar se på barnen med andra ögon, förväntningarna ökar.

– För det andra har läsförmågan blivit betydligt bättre. När de börjar hos oss har ungefär hälften sämre flyt än andra i sin läsning, de har fullt upp att koda av bokstäverna. Och det gapet skulle, utan insats, med största sannolikhet ha blivit ännu vidare över tid. Lite sämre är det med matematik, som vi också arbetar med. Att vara bra i matte har visat sig ha betydelse för självkänslan. Vilken i sin tur har betydelse för skolgången och läsinläringen.

– För den psykiska delen, med beteende och social anpassning, ser vi också förbättringar. Barnen kan i högre grad uttrycka att de har problem, de kan resonera mer kring sitt mående, troligen helt enkelt för att de har blivit äldre. Genom att det går bra i skolan går allting bättre.

DET VERKAR VARA FÖRVÄNTNINGARNA runt de placerade barnen SkolFam med sin metod på något sätt har kommit åt. När omgivningen börjar tro att barnen är kapabla blir de också det. Allt detta har uppnåtts genom att öka kunskaperna hos alla inblandade och att målmedvetet och professionellt och med forskningsstöd i ryggen samarbeta med samma mål för ögonen.

– Det var genom ett intensivt samarbete

ANNONS

Nu med akutboende

I trygga händer

SKOLA & BEHANDLINGSHEM EST 1943

SUNDSGÅRDEN

www.sundsgarden-fa.se

- **Vi välkomnar familjer, barn med föräldrar samt familjer som väntar barn.**
- Vårt behandlingsarbete sker dygnet runt i en miljöterapeutisk anda och utgår från en systemteoretisk grundsyn.
- **Vi arbetar för en positiv, bestående förändring som vi tror utvecklas bäst om man själv är en aktiv del av förändringsprocessen.**
- Behandlingsarbetet utgår från individuella genomförandeplaner.

Läs mer på www.kangurun.se

Gråbrödragatan 9
532 31 Skara
Tel 0511 – 34 66 70
info@kangurun.se
www.kangurun.se

 KÄNGURUN
BEHANDLINGSHEMMET

mellan skol- och fritidsförvaltningens elevhälsa och socialförvaltningens familjehemsenhet som genom en paraplyorganisation, numera kallad PArT (Preventivt Arbete Tillammans) som SkolFam kunde starta, säger Anna Aldenius Isaksson. Att komma bort från förvaltningsgränser och arbeta med barnet i fokus har varit en förutsättning för att metoden har kunnat utvecklas så väl. Dessutom har vi under hela arbetet haft ett mycket bra samarbete med professor Bo Vinnerljung från Socialstyrelsen och lektor Eva Tideman från Institutionen för psykologi i Lund.

Tjugofem barn åt gången klarar SkolFam-gruppen i Helsingborg av. Och för Helsingborgs del har det hittills varit tillfyllest. Men det kommer det inte att vara. SkolFam tar numera emot barn redan från sexårsverksamheten, det har visat sig att de som inte har något hum om bokstäver när de börjar ettan halkar efter. De har också förhoppningar om att kunna ta emot även de barn som är äldre än tolv och redan har passerat mellanstadiet när de familjehemsplaceras. Resultaten följs upp med ett par års mellanrum.

SkolFam håller, tillsammans med Allmänna Barnhuset och SKL, Sveriges kommuner och landsting, på att skapa en licensskyddad manual för att sprida arbetssättet, flera kommuner vill ta efter. Norrköping har redan gjort det.

Också rapporten Att läsa är livsviktigt pekar på möjligheter: Bättre och tätare samarbete mellan socialtjänst, fosterföräldrar och skola är a och o.

Vidare bör fosterföräldrarna vara mer delaktiga i barnets skolgång, regelbundet läsa med och för barnet. Innan ett familjehem godkänns ska man kontrollera deras inställning till läsning och skola, i de hem där skolutbildning värderas högt klarar sig de placerade barnen bättre i skolan. Familjehemssekreterare ska alltid prata med barnen om läsningen och skolgång när de träffas, föreslår rapporten. De ska också ha regelbunden kontakt med lärarna för att få veta hur det går.

Familjehemssekreterare, fosterföräldrar och lärare bör också tillsammans vidareutbilda sig, gå kurs – och göra det tillsammans – om vikten av skolan och läsningen. Och glöm inte politikerna, slutar rapporten. Det är de som tilldelar resurser.

ingrid.sjokvist@telia.com

LÄS VIDARE

Att läsa är livsviktigt. Om familjehemsplacerade barns läsning och skolgång, Gia Kjellén, Stiftelsen Allmänna Barnhuset 2010.

Bo Vinnerljung, Socialstyrelsen – social rapport 2010, sidan 228 - 261

SocialPolitik nr 3/2008 om Gunvor Anderssons forskning kring placerade barn.

Skolan har mer att ge placerade barn

Birgitta Larsson saknade, som de flesta lärare, kunskap om riskerna för familjehemsplacerade barn. Och hur viktigt det är att de klarar skolan bra.

Text: Ingrid Sjäkvist

Hade de inte varit för SkolFam hade de här barnen inte prioriterats lika säkert, tror Birgitta Larsson, specialpedagog i Helsingborg. När projektet började hade hon redan träffat Maria, som egentligen heter något annat och är ett av barnen i ett syskonpar, som just börjat ettan.

– Jag brukade träffa alla ettor under de första terminsveckorna, säger Birgitta Larsson. Därefter kopplades jag inte in utan att det fanns skäl. Som för Maria, hon låg lite efter, men inte alarmerande, behövde mer flyt och säkerhet i sin läsning.

”SkolFam blev en hjälp för oss att prioritera resurserna. Det finns andra barn som verkar ha det svårare, medan de här barnen inte alltid upptäcks.”

Just då började SkolFam sin verksamhet. Maria testades under vårterminen på olika sätt och därefter kallade projektet till en träff med Birgitta, klassläraren och rektor.

– Jag minns hur förvånad jag blev. Marias svårigheter med läsningen blev bekräftade. Och matten var betydligt värre än vi hade kunnat se, hon hade nästan ingen taluppfattning alls.

– Vi beslöt att sätta in mer resurser. Under några månader arbetade jag intensivt med matte med Maria, fyra korta pass i veckan, med olika material. Jag träffade henne ensam. Nej förresten, hon valde att ha en kompis med sig och kompiserna blev också gynnad av den extra dos av praktisk matematik hon fick på köpet.

För svenskan träffades Maria och Birgitta samtidigt under en något kortare tid, men i gengäld varje dag.

– Vi använde oss av MG-programmet, ett dataprogram av Maj-Gull Johansson, som med datorstöd tränar stavning och läsförståelse, eller ordavkodning som det egentligen heter.

RESULTATEN LÄT INTE VÄNTA PÅ SIG. Läsningen tog sig mycket snabbt. Maria tyckte det var kul. Idag är hon en tjej som läser allt och älskar att både läsa och skriva. Matten har också kommit igång, hon har gjort otroliga framsteg och har klarat målen för årskurs 5, men är fortfarande osäker.

Nu i höst har Maria börjat sexan.

– Vi har varit ute och informerat på nya skolan om SkolFam, berättar Birgitta Larsson, som numera är en av de anställda.

– Vi har informerat om hur vi arbetar

och vilken riskgrupp dessa barn tillhör. Precis det som jag själv var med om. Det är oerhört viktigt.

– Jag själv tänkte, när jag arbetade direkt med bland annat Maria, att SkolFam blev som en hjälp för oss att kunna prioritera resurserna. Det finns andra barn som

verkar ha det svårare, medan de här familjehemsplacerade barnen inte alltid upptäcks. Och ändå har de det svårast av alla.

Dessutom kan det kanske vara så, funderar hon, att när man som enskild lärare vet att någon kommer ut och tittar till och följer upp att utbildningsplanerna hålls, ja då anstränger man sig lite mer.

– Men det allra viktigaste, anser Birgitta Larsson, är att själv inse barnens behov, vad insatserna så tidigt som möjligt kan betyda. Innan den där träffen jag hade med SkolFam om Maria saknade jag, som andra lärare, kunskap om riskerna för familjehemsplacerade barn och hur viktigt det är att de klarar skolan bra.

ingrid.sjokvist@telia.com

Är det nu placerade barn får chansen?

Blir samhället äntligen en bättre förälder till omhändertagna barn? Börjar följa lagen. Tar initiativ för barnens bästa. Inspirerade av kommuner som går före?

När samhället bestämmer att ett barn inte kan växa upp med sina biologiska föräldrar är det ett av de största ingreppen som går att göra i människors liv. Då borde säkerhetstänkandet vara på samma nivå som vid en hjärtoperation. I alla led. Eftersom det är en högriskverksamhet borde alla göra sitt yttersta när ett nytt hem ska väljas, stöd ges och placeringen följas upp. Men riktigt så är det inte.

Vi satt några kollegor på en tidningsredaktion och mådde dåligt över alla artiklar och teveprogram om placerade barn som far illa. Att de aldrig tar slut. Att det hela tiden kommer nya fall. Vi pratade om *Vanvårdsutredningen*, alla mörka historier, som ingen längre kan förneka och som vi måste lära av. Vetskapen om vad statistiken säger om hur det går för de här barnen som vuxna, självmord och kriminalitet – det kändes så tungt.

SAMTIDIGT VILL JAG TRO PÅ kommuner och landsting. På alla politiker med hjärta och engagemang, oavsett färg, på tjänstemän som strävar på och som när byråkratin fungerar som den ska garanterar rätts-säkerhet.

”Det är skolan som tydligt sticker ut som skyddsfaktor för omhändertagna barn.”

Så vi bestämde oss för att vi ville ge hopp. Binda ihop teori och praktik. Min kompis Anna Kakuli och jag tänkte att hopp som bygger på kunskap ger självkänsla som gör det lättare att göra ett bra jobb för alla som möter placerade barn. Sedan dess har vi jobbat med en antologi med arbetstiteln *”Så blir samhället en bättre förälder”*. Allteftersom vi fått in

texter av Sveriges experter på social barnavård, både forskare och praktiker, har en röd tråd spunnits.

Det är skolan som tydligt sticker ut som skyddsfaktor. Att få chansen att lyckas i skolan ger goda möjligheter att kunna leva ett bra liv. Utan missbruk, kriminalitet, psykisk ohälsa, för tidig död eller socialbidragsberoende.

DET ÄR INGET LÖST TYCKANDE. Bo Vinnerlång på Socialstyrelsen kan visa sambandet med otaliga tabeller och jämförelser. Det har SkolFam i Helsingborg (som du kan läsa om på sid XX) tagit fasta på. De har använt sig av Bo Vinnerlångs forskning och kunskap ute i verkligheten – för att förändra statistiken.

Men Bo Vinnerlång säger att han bara känner till Helsingborg och Norrköping som bestämt sig för att jobba målmedvetet med placerade barns skolresultat. Och det är inte helt självklart enkelt att få med alla på att stötta barn som inte upplevs ha några problem i skolan. Men vad finns det som är viktigare än de här barnen, kan man undra.

Kanske är det nu det händer. Droppen som urholkar stenen, korken ur flaskan. Nu ska samhället bli en bättre förälder. För det är en del på gång.

Sveriges Kommuner och Landsting och Socialstyrelsen ser ut att vilja stötta kommunerna bättre än tidigare i jobbet med att hitta och utbilda familjehem. Oanmälda inspektioner på institutioner ska det bli. De första öppna jämförelserna mellan kommunernas sociala barnavård kommer i slutet av 2010.

VANVÅRDSUTREDAREN GÖRAN Johansson har lyssnat på många hemska historier men inte blivit cynisk. Han är övertygad om att hans utredning gör skillnad. Familjehemssekreterarna i Karlstad har insett, när de systematiskt intervjuat ungdo-

mar två år efter avslutad placering, att just de är viktiga personer i de placerade barnens liv. Det trodde de inte innan. (Läs recension av

Alla kan göra något inom ramen för just sitt uppdrag. Och när det brister är det för att kedjan är svag på flera ställen.

Vems ansvar är det när placerade barn och unga far illa? I arbetet med boken har vi ställt den frågan till de vi mött. Svaren är nästan lika många som antalet vi frågat. Vad svarar du? Och vad säger det om vi alla ger olika svar på frågan? Att det inte finns något tydligt ansvar. Ska vi ha det så?

ordomening@hotmail.com

PS Vår antologi kommer i januari på Gothia förlag. Vi hoppas den ska göra skillnad.

LÄS VIDARE

Att lära av fosterbarn, Monica Westberg, Kristian Tilander, Stiftelsen Allmänna Barnhuset

ANNA FREDRIKSSON är frilansjournalist och författare. Medlem i SocialPolitiks redaktionskommitté.

Stressade elever

Stress är vanligast hos elever på högstadiet och gymnasiet. Vanligare bland flickor än bland pojkar. Det visar SCB:s kartläggning av ungas levnadsvanor.

Redan var fjärde elev på mellanstadiet uppger att de känner sig stressade över läxor och prov, lika många flickor som pojkar. Bland gymnasieelever är tre av fyra flickor och nära varannan pojke stressade över läxor och prov.

Höga krav från föräldrar och lärare upplever flickor och pojkar i ungefär lika stor utsträckning som stressande. Det är vanligare på högstadiet och gymnasiet än på mellanstadiet.

Att vara stressad på grund av höga krav på sig själv är vanligare bland äldre än bland yngre, och bland flickor än bland pojkar. På gymnasiet uppger sex av tio flickor och nästan fyra av tio pojkar att de känner sig stressade eftersom de har höga krav på sig själva när det gäller skolan.

Könsroller på tjänsteresa

För många är resor i tjänsten stimulerande, ger utvidgade sociala nätverk och bättre löne- och karriärutveckling.

Men forskaren Gunilla Bergström Casinowsky vid Göteborgs universitet har i intervjuer och enkäter med vana affärsresenärer funnit olika strategier hos män och kvinnor.

Kvinnor nämner i större utsträckning skuld känslor över att inte finnas till hands i hemmet. De förknippar också ensamma nätter på hotell med känslor av obehag och otrygghet. Det innebär att kvinnor i högre grad väljer att resa längre för att komma hem på kvällarna, medan män väljer att övernatta borta.

– Min tolkning är att djupt rotade föreställningar om kvinnors och mäns olika uppgifter slår igenom. Kvinnor förväntas fortfarande sätta hem och barn i första rummet, säger Bergström Casinowsky.

Privata försäkringar ökar

Folksam rapport *Välfärdstendens 2010* visar att allt fler tecknar privata försäkringar som skydd vid sjukdom, arbetslöshet, olyckor, dödsfall och pension.

Som orsak uppges att ersättningsnivåerna i de allmänna socialförsäkringarna blivit lägre. Vilket beräknas ge ett överskott i statskassan på 89 miljarder kronor de kommande fyra åren, skriver Folksam.

Som orsak uppges också att skillnaden i trygghet ökar mellan anställda med respektive utan kollektivavtal.

Undersökningen bygger på förvärvsarbetsandes syn på allmänna och kollektivavtalade försäkringsförmåner samt behov och attityder till välfärd i allmänhet, och socialförsäkringar i synnerhet.

Öppenvård

- * Träningsboende
- * Jourboende
- * Halvvägsboende
- * **Nu extra platser till ensamkommande flyktingbarn**

www.sikta.info

* info@sikta.info

* 0707-15 76 00

Eslöv * Malmö * Lund

Nya Böcker/Rapporter från Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Har alla här en förälder i fängelse?

En stödgruppsmodell för barn med frihetsberövade föräldrar

I boken beskrivs en stödgruppsmodell för barn mellan sex och arton år som har en förälder som är eller har varit frihetsberövad. Boken vänder sig till de som i sitt arbete eller på annat sätt möter de anhöriga barnen eller deras föräldrar samt till de som ska utbildas till stödgruppleddare.

För stödgruppsledare tillkommer ett arbetshäfte och ett bildmaterial. **Utgiven i augusti 2010**

Barns och Ungas rätt i vården

Just nu pågår en stor omformning av Sveriges primärvård utifrån lagen om fritt vårdval. Primärvårdens uppdrag gentemot barn och ungdomar förtydligas och förstärks. Låt denna bok bli en stimulans för vårdgivare och vårdpolitiker att sätta fokus på barnkompetens och barnrättsfrågor. **Utgiven i augusti 2010**

Det späda barnet som anhörig

Rapporten innehåller bl.a. en forskningsöversikt över tidig intervention, behandling och tvärfackligt samarbete när det gäller psykisk ohälsa/sjukdom hos mammor under graviditeten och efter förlossningen. Den ger ett bra stöd i det fortsatt viktiga arbetet att samverka för att stödja det späda barnet som anhörig till en förälder med psykisk sjukdom. **Utgiven i juli 2010**

Psykisk hälsa hos mammor som utsatts för våld av sin partner

- före och efter deltagande i Bojens grupprogram

Detta är den andra rapporten från forskningsprojektet *Bojen - utvärdering av gruppverksamhet för barn som bevittnat våld mot mamma och deras mammor*. Den beskriver den psykiska hälsan hos mammor som deltagit i Bojens gruppverksamhet dels innan behandlingen påbörjades, direkt efter behandlingen samt ett år efter avslutad behandling. I rapporten ges förslag på områden som behöver utvecklas inom stödgruppverksamheter. Projektet bedrivs vid Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet under ledning av professor Anders Broberg. **Utgiven i juni 2010**

Böckerna och rapporterna beställs via vår hemsida
www.allmannabarnhuset.se

Ta kontroll över familjehemsvården!

Vem som helst kan i princip bedriva familjehemsvård idag. Utan adekvat utbildning. Se till att strama upp och kvalitetssäkra, socialministern!

För institutionsvård och missbruksbehandling i öppenvård har det sedan länge krävts tillstånd för att få bedriva verksamhet.

Men även arrangörer av familjehemsvård borde kvalitetssäkras för att få komma ifråga för placeringar, handledning och utbildning av familjehem. Så kallad *konsulentstöttad familjehemsvård* bedrivs av ideella organisationer, stiftelser och privata vårdbolag som ofta även förmedlar familjehemmen.

Att det finns olika aktörer och alternativ ser jag som positivt för brukarna. Men det borde finnas tydliga regler kring vem som får starta en sån här verksamhet och man borde vara tvungen att söka tillstånd av Socialstyrelsen – precis som man gör för att driva ett behandlingshem/institution eller öppenvård. Samt borde kvaliteten fortlöpande kontrolleras. Idag finns inget av detta.

Vissa kommuner använder bara sina egna familjehem, medan andra upphandlar nästan allt. En del kommuner och organisationer erbjuder information, tematräffar eller utbildning, andra gör det inte.

Socialstyrelsen har ansvar för den övergripande tillsynen. Kommunen för att de använder ett bra familjehem, men oftast nöjer de sig med den utredning av familjehem som den privata/ideella organisation har gjort.

JAG HAR KONTAKTAT SKL (Sveriges kommuner och landsting), länsstyrelsen, Socialstyrelsen och kommuner för att få information kring antal familjehem och placeringar som tillhör ideella eller privata aktörer. Men det finns inga uppgifter att få. Den enda som finns är de uppgifter Socialstyrelsen har om hur många barn och unga under 18 år som finns placerade i familjehem. Vuxna placerade finns ingen samlad information om över huvud taget. Senaste tiden har det även kommit många ensamkommande flyktingbarn till

familjehem.

Ingen myndighet vet alltså hur många eller vilka de här konsulenterna eller privata och ideella utförarna är. Uppgifter saknas därför också om deras kompetens, utbildning, uppföljningsrutiner och antal ärende per konsulent. Eller vilken utbildning, stöd och handledning de erbjuder familjehemmen. Att jämföra med ett fullkomligt rimligt önskemål om att familjehem borde genomgå en föräldrautbildning motsvarande den som de som vill adoptera måste göra.

ALL FAMILJEHEMSVERKSAMHET som inte är kommunal har konsulenter som sköter kontakten med familjehem och den placerade. Dessa konsulenter granskas aldrig – mer än vad kommuner kräver i upphandlingar, och där kan skrivas vad som helst. Ofta kollas det inte ens om uppgifterna stämmer.

Konsulentens uppdrag är att stötta både familjehem och klient. De är många gånger erfarna socionomer, socialarbetare eller behandlingsassistenter. Men det kan faktiskt vara vem som helst eftersom det inte finns några uppsatta krav. En del som driver denna typ av verksamhet har utbildad personal och för många klienter per konsulent för att det ska kunna vara kvalitet i arbetet.

Den 1 april 2008 kom en lagändring i Socialtjänstlagen om bland annat öppenvård. Den förändringen kunde göra det möjligt att ställa krav på tillstånd även för dessa verksamheter, men så har inte skett. Att ge stöd åt och handleda familjehem kan nämligen tolkas som öppenvård – eller inte. Problemet är att begreppet öppenvård inte definieras fullt ut i den nya lagen.

Jag är direktor för Skyddsvärnet i Stockholm och vi bedriver olika typer av socialt rehabiliteringsarbete inom vår vårdkedja, bland annat familjehemsvård, boendestöd, halvvägshus, träningslägenheter och psykologmottagning. Vi förväntade oss att

man i och med den nya lagen skulle kräva tillstånd av oss. Vi menar att när våra konsulenter handleder, utbildar, stöttar och ger familjehemmen råd så är det en typ av öppenvård.

Men eftersom organisationer som arbetar med familjehemsvård inte har räknats in i öppenvårdsbegreppet känns lagändringen som ett slag i luften och lämnar fältet fritt för godtycke.

Det berör inte mindre än 15 000 omhändertagna barn och ungdomar varje år! Där uppgifter saknas om hur många av dessa som placerats i kommunernas egna familjehem eller i familjehem som engagerats av fristående vårdgivare. Än mindre synas kvaliteten på den vård de får.

DET ÄR VIKTIGT ATT SOCIALMINISTERN räddar ut frågetecknen kring lagtexten. Med en tillståndsplikt även för konsulentstöttad familjehemsvård ökar tryggheten och säkerheten för de barn och ungdomar som familjehemsplaceras – och även för deras biologiska föräldrar. Familjehemsorganisationerna blir då varudeklarerade. Det skulle höja kvaliteten.

nilla.helgesson@skyddsvarnet.se

NILLA HELGESSON är direktor för Skyddsvärnet i Stockholm.

En social och rättvis skola

Särlösningar, som särskola och särskiljande grupper ökar. Trots målet att skolan ska vara till för alla.

På en idrottslektion fick alla elever välja att svinga sig som Tarzan över en avgrund, eller att använda en "magisk" kula som gjorde att man kunde passera. Den magiska kulan kom till med tanke på en elev som inte kan leka Tarzan på det sättet, men den presenterades som ett val för alla snarare än en insats för en specifik elev. Ett exempel på ett bra sätt att anpassa undervisningen utan att peka ut någon.

– Det går ofta att anpassa undervisningen med ganska enkla medel. Viktigast och kanske svårast är att få till tänket, säger Kajsa Jerlinder, forskare i handikappvetenskap vid Örebro universitet.

KAJSA JERLINDER HAR UNDERSÖKT hur elever med rörelsehinder kan inkluderas i idrottsundervisningen. Men problematiken gäller alla ämnen och olika funktionsnedsättningar, menar hon.

Hon fann att lärarnas attityd till att inkludera alla är a och o. Lärare som har utbildning i hur man anpassar undervisning till en mångfald av förmågor, med erfaren-

het av arbete med personer med funktionsnedsättning är mer positiva till att inkludera dem i undervisningen än andra. Dessutom finns en trend bland de yngre lärare att ha ett mer inkluderande synsätt.

Det är en balansgång mellan att inte kategorisera barn men samtidigt identifiera dem som behöver extra stöd.

Om man identifierar elever utifrån sina problem riskerar det att bli en stämpel elever får bära med sig hela tiden, vilket i värsta fall kan leda till att alla runt dem fokuserar på det de inte kan. Att inte identifiera specifika elever och deras behov kan däremot leda till att elever som behöver extra stöd i skolarbetet inte får det som han eller hon har rätt till.

Med enkla medel går det dock att anpassa undervisningen och därmed uppnå en social rättvis skola där alla kan delta på sina villkor, menar Kajsa Jerlinder.

– Det krävs en kombination av riktade åtgärder, omfördelade resurser och ett behov av att identifiera men samtidigt erkänna individen och vara flexibel. Det är inte säkert

att en viss elev är den som alltid behöver stöd även om det finns en diagnos.

Lärarna och utbildningssystemet ställs inför ett dilemma i och med att alla elever oavsett funktionsförmåga ska få tillgång till utbildning.

– Ett lyckat exempel i min fältstudie var en kille på 10 år med ryggmärgsbräck. Han har fått extra stöd i form av en assistent. Men samtidigt säger lärarna att de inte annars funderar särskilt på

honom, utan att han är en del av gruppen. Familjen, klasskamraterna och framför allt han själv känner likadant. Han får det stöd han behöver men inkluderas samtidigt på ett naturligt sätt i klassen och i skolan.

MÅLET ÄR ATT ALLA SKA VARA accepterade på individnivå för den de är och ses som en del av klassen på grupp nivå. För att det ska vara möjligt måste det bakom lärarna finnas stöd på samhällsnivå i form av ekonomiska förutsättningar till skolan, men också lagar och styrdokument.

För mer information: kajsa.jerlinder@oru.se

"Det är en balansgång mellan att inte kategorisera barn men samtidigt identifiera dem som behöver extra stöd."

ANNONS

Grödbygården

ett behandlingshem för föräldrar och barn

Alla vill vi utvecklas, men helst utan att behöva ändra oss. Förändring väcker motstånd och dessa krafter behöver för "våra" familjer hårbärgas inom den fasta ram en god institution utgör.

Vi har arbetat med familjer sedan 1990 och har utvecklat en organisation som är lämplig för vår målgrupp. Nu tar vi även emot ensamma barn 3-13 år.

Psykoterapi (bild-, lek och parterapi) integreras i den jag-stärkande miljöterapi med mer pedagogiska metoder (Marte-Meo, Cap och ART).

Grundläggande variabler som åtgärdernas intensitet, frekvens och timing är en kompetens utöver metodnivån, som är avgörande för behandlingsresultatet. Organisationen är terapeuten.

Familjerna bor skyddat i egna lägenheter i våra hus här på landet i Grödby utanför Bromölla, nära Blekingegränsen.

Vi erbjuder

- + Behandling
- + Utredning
- + Akutplacering
- + Mellanvård

Vi är autonoma och behöver inte underordna oss någon koncernledning.

Huvudman: Annika och Lennart Olsson
Plats för 8 familjer och 4 ensamma barn
Telefon: 0456 - 229 41
E-post: annika.lennart@grodbygarden.se

Besök vår hemsida för mer information www.grodbygarden.se

Fyra år med den borgerliga
alliansen har gett bränsle till
Stefan Sundströms texter.

Folket reser

sig

*Trasproletariatet,
småborgarna och proletärerna*

**Stefan Sundström har bilden klar:
Värre propagandamakeri har man sällan skådat. Än alliansens inför valet.
Det finns många låtar att dra mot kapitalism och girighet!**

Text: Helena Bjerkelius

Bild: Lena Katarina Johansson

I Stefan Sundströms texter kryllar det av socialpolitiskt stoff. Han sjunger om män som slår så att kvinnor flyger, fyllon i parken, heroinister som sitter i sitt sega klister och sticker sina vrister, onda barn som ges elchocker, om en bostadsmarknad där "valet" är fritt mellan förortens höghus, hus i lila färg eller att köpa en bostadsrätt och håva in profit.

Det är texter om de tilltufsade och de utanförställda, om de som inte pallar trycket. Och så utdelar han, gärna vad det verkar, ett och annat tjuvnyp till direktörer och välfärdens välnärda söner och döttrar.

I början av september kom nya skivan *Fem dagar i augusti* där några av låtarna är politiska och tänkta att höras inför valet. En om hur makten skyller ifrån sig, en annan är en djupdykning i Olof Palmes motiv för att med sin överklassbakgrund bli socialdemokrat.

Här finns också en låt där Stefan Sundströms farfar, som var med och startade IF Metall i Vikmanshyttan och blev både lagbas och fackordförande, tittar ner från sin himmel och ser att det inte längre bjuds på ister och brännvin på bolagens huvudkontor.

– Hela den här förhandlingsviljan som har funnits från överklassen i sjuttio år är borta. De har sagt upp kontraktet med arbetarklassen och satt igång klasskriget igen. Men fackföreningsrörelsen i Sverige uppför sig som om avtalet fortfarande finns. Jag tycker att det är jävligt lamt och jättekonstigt att det är så lite strejker, argumenterar Stefan Sundström en sensommardag en månad före valet på ett fik vid Medborgarplatsen i Stockholm.

– Det jävliga är att samhällskontraktet mellan de som har och de som inte har är ensidigt uppsagt. Det har blivit som i USA – vänstern är fanimej krossad.

FYRA ÅR MED DEN BORGERLIGA alliansen har gett bränsle till hans texter. Det flödar ur honom hur alliansregeringen på ett i hans tycke så extremt smart sätt lyckats slå in en kil mellan de som har jobb och de arbetslösa, och också få fram en bild i massmedia att folk fuskar och är lata.

– Den här regeringen är otroligt lyckad: värre propagandaseger har man sällan sett! Får de en mandatperiod till kommer de att göra oåterkalleliga saker. Det som blir kvar är ett otroligt minimalt trygghetssystem, det de kallar välfärdens kärna, för de vill att det ska finnas en piskad reservarmé till arbetsmarknaden, säger Stefan Sundström och kommer över på klimatfrågan. Han tycker att människor senaste året även i Sveri-

Socialdemokraternas Sverige var ett lyckat experimentet på ett relativt jämlikt samhälle, tycker Stefan Sundström. Det riskerar att bli en välfärdsparentes.

ge börjat ifrågasätta om klimathotet verkligen existerar.

– Jag tror att det är skitviktigt att sätta käppar i hjulet för den här exploderande bilismen.

För några år sedan höll Stefan Sundström ett demokratital på en musikfestival och tog då avstamp i vad han skulle göra när han blev diktator. Reklammakare skulle få ägna sig åt jordbruk i Norrbotten på varsitt skogshemman och bli självförsörjande, aktieägare gå på jobbsökarkurser, ingen skulle tillåtas ha slips eller spela golf och alla innehavare av stadsjeepar skulle jobba som cykelreparatörer. Talet mynnade ut i en uppmaning till kritiskt tänkande och påpekandet att girigheten kan minska, att människan har ett val.

När Volvo var på fallrepet föreslog han i en debattartikel att företaget skulle ställa om och börja tillverka vindkraftverk och biogasreaktorer istället. Han får hela tiden höra att han är idealistisk.

– Underförstått att jag är lite dum i huvudet. Det är ju ofta samma sak nu för tiden, säger han och sitter tyst begrundande en stund. Sen pratar han om att han själv i det privata

har det ganska bra idag och slipper bekymra sig om ekonomin. Men för tio år sedan hände något som satte sprutt på honom: han kom till insikt om att han är dödlig. Därur uppkom frågan vad han ville göra med sina kanske trettio resterande år i livet.

– Jag är driven av idéer, det är personligen viktigt för mig vad som händer politiskt, egentligen är det ju det för alla människor. Kanske har jag känslan att mitt liv hänger ihop med andras liv. Jag mår dåligt när man åker trick och det kommer fram folk och tigger, jag tycker det är förnedrande, hemskt.

STEFAN SUNDSTRÖM ÄR GJORD I forna Östtyskland. Hans mamma hade flytt därifrån och kunde inte återvända. Men hon kunde åka till Berlins västzon dit också hennes föräldrar fick åka från Östtyskland för de var pensionerade. På ett hotellrum 1959 i Berlins västzon möttes hans morföräldrar, farfar, föräldrar och storasyster.

– Morsan och farsan gick ut och gjorde mig i en park. Det var farsan som berättade det och jag tyckte det var häftigt, säger Ste-

fan Sundström och garvar stort.

Sitt tyska påbrå tycker han har påverkat honom på ett paradoxalt sätt. Som liten tvingades han förhålla sig till att han var "tyskunge", fick alltid vara tysk när de lekte krig fast han ville vara amerikan. De senaste åren har han ägnat sig åt att försöka omfamna Tyskland.

– Jag har åkt mycket till Berlin och ÄLSKAR Berlin. Nu är jag inne i ett trotsigt för-svar av allt tyskt och kan bli tvångsmässigt skämtande om nazismen i Tyskland som har att göra med att det är laddat för mig.

Ett annat frö till det politiska hos honom finns i Dalarna där farfar växte upp under enkla förhållanden och utan far. Det var tidigt 1900-tal med folkhögskola, bildning och socialdemokrati. Två fastrar blev folkskollärare:

– Så i min bakgrund har funnits mycket av den här folkrörelsegrejen. Min farsa blev ingenjör. Han fick studera för föräldrarnas pengar och kom till Stockholm med en ganska skeptisk inställning till storstadsprojektet. Han hade mycket romantisk längtan tillbaka till naturen, växte upp med Dan Andersson och kolmileromantik. Så hamnade han i Högdalen och sen i Farsta. Han kände sig nog vilsen i det tror jag.

NÄR STEFAN VAR TIO ÅR TOG HANS pappa med honom till Kungsträdgården där alms-triden pågick.

– Det var den första politiska grejen jag var på. Jag blev jävligt tagen av de människorna, det var ju flöjtspelande hippies som låg i träna. Det var en stor grej för mig då.

Hans tre år äldre syster gick med i FNL-grupperna. Själv läste han om hjältar.

– Jag borde haft tjocka glasögon när jag var liten för jag var en sån kille; dålig på fotboll, lite rädd. Så jag läste mycket, började

"Jag sökte mig till människor som hängde runt tricken i Farsta, det tror jag fick mig att se saker på ett annat sätt"

med Karl XII och sen snöade jag in på Robin Hood. Och redan där började min syrra ge mig input: Che Guevara! Bäääng! Det var när han precis hade dött, då var jag åtta år.

Stefan Sundström ser lycklig ut över vad han upptäckte och gör en utvikning om sam-bandet han funnit mellan Karl XII och Che Guevara. Båda hyllade asketism och var asketer, sov på marken, och struntade i att vårda sitt yttre. Det vill han skriva om någon gång.

Han växte upp i förorten Farsta på 60- och 70-talet. Kunde, tror han själv, ha blivit en plugghäst, men vägrade att gå i skolan och fick därför gå i obs-klass från trean. Där hamnade han som kom från en ordentlig radhusfamilj med höghusens barn, och upptäckte att han kände sig mycket mer hemma med dem.

För ett par år sedan skrev han en arti-

kel för tidningen Situation Stockholm där han pratade med gamla bekanta från Farsta, personer som han beundrat under uppväxten för att de var så balla och som nu berättade om svåra hemförhållanden under uppväxten.

– Det som slog mig var att jag under hela min skoltid tills jag var sjutton, arton år och flyttade från Farsta, umgicks med folk från otroligt trashiga hem där de hade farsor som spöade skiten ur dem och morsor som åkte in och ut på hispan. Jag sökte mig till de människorna som hängde runt tricken i Farsta och det tror jag fick mig att se saker på ett annat sätt.

Influerad av sin syster gick han med i den lokala FNL-gruppen och i åttan också i SKP:s ungdomsförbund *Röd ungdom* för att de hade en marxistisk studiecirkel. De äldre ledarna i Röd ungdom gillade inte "stajlen" i Farsta som Stefan Sundström säger, utan ville ha medlemmar som var kortklippta, framtida byggiobbare, drack brännvin på lördagarna och inte använde braj.

– De hade en idé om hur arbetarklassen skulle vara och den försökte de trycka på oss. Det slutade med att vi blev uteslutna.

Från tiden med Röd ungdom fick han med sig ett sätt att se på världen som han fortfarande har som ett slags raster, ett sätt att förklara saker som händer.

– Det blir inte så mystiskt det här varför USA är så upprört över talibanernas behandling av kvinnor, kan det vara något annat det handlar om?!

I STEFAN SUNDSTRÖMS TEXTER finns en stor ömhet för samhällets allra trasigaste människor. Han säger att han varit väldigt upptagen av sådana saker. Jobbade innan han började på barnskötarlinjen ett halvår på Långbro mentalsjukhus, några år på dagis, senare i åtta år på Barnbyn Skå, som tog emot samhällets mest utsatta familjer, där han som anställd städare bodde med sin familj och praktiserade medlevarskap.

– Det är nog så att när man ger sig in i ett vårdjobb är det en blandning av altruism och... Är man intresserad av att göra något åt psykiska sår har det väl att göra med att man har en del psykiska sår själv. Så var det för mig också.

Långbro blev en ganska skrämmande upplevelse för honom som sextonåring.

– Det ledde till att jag la av att röka braj. Jag blev så jävla skraj när jag träffade en del schizofrena som pratade om Jupiters månar i ögonen och allt sånt.

Åren på Barnbyn Skå gjorde att han kunde knyta ihop sin egen uppväxt intellektuellt med det socialpolitiska. Där kom han in som vuxen och såg att det var samma slags familjer som han hade umgåtts med i Farsta.

– På Barnbyn kände jag att det var min styrka att jag kulturellt kände mig mer befryddad med gästfamiljerna. Sen fanns det bra folk i personalen som såg det och lät

mig hålla på med musik, lärarna var glada över att jag tog över musiklektionerna. Det var jävligt roligt och också bra för mig som musiker.

Vid den här tiden såg han sig som den fördelade parten i samhällskontraktet vilket öppnade för att bryta kontraktet och sno på Ähléns eller planka på tunnelbanan. Då kunde han kosta på sig ett slags anarkistisk kritik mot de socialdemokratiska idealen. I efterhand har han insett kontraktets värde.

– Socialdemokraterna i Sverige kunde inte upprätta ett samhälle som var jämlikt. Men relativt sett var det det mest lyckade experimentet överhuvudtaget vad det gäller att få ett samhälle jämlikt. Det riskerar verkligen att bli en välfärdsparentes.

Om han inte kunnat leva på musiken tror han att han hade utbildat sig till musikterapeut och jobbat som det idag, men inte varit speciellt nöjd.

FRÅGAN OM HANS MÖJLIGHET att påverka får svaret att han inte fungerar som en folkbildare direkt utan mer på ett känslomässigt privat plan.

– Vare sig jag vill eller inte har jag en image att jag har mer missbruksproblem än vad jag egentligen har, och att jag inte är en intellektuellt slipad människa. Det är viktigt att man inte är så inne i den myten att man knarkar ihjäl sig utan lirar för fackförbund... som Cornelis var i sina bästa stunder.

– En grej jag riskerar, är att bli avfärdad som en dåre, säger han och berättar om sin nya bok *Handbok i utanförskap* där han blev rädd att inte se så utslagen ut på omslaget:

– Jag har en pubertal förtjusning i att se ut så, det är jävligt löjligt men inte bra om folk slutar lyssna för det.

Samtidigt tror han sig kunna använda sin image.

– Det har jag gjort ibland i TV-program där jag bjuds in som rolig guttaperkasnubbe och så kan jag komma med en politisk grej i ett oväntat sammanhang, säger han och gör en snabb utfallande attackrörelse med armen.

Motkraften till kapitalism och girighet ser Stefan Sundström i "hygglorörelsen", människor i Miljöpartiet, fackföreningsrörelsen och Vänsterpartiet som vill ha ett bra solidariskt samhälle där människor inte behöver tigga, och där kilen som slagits in mellan det arbetande folket kittas igen.

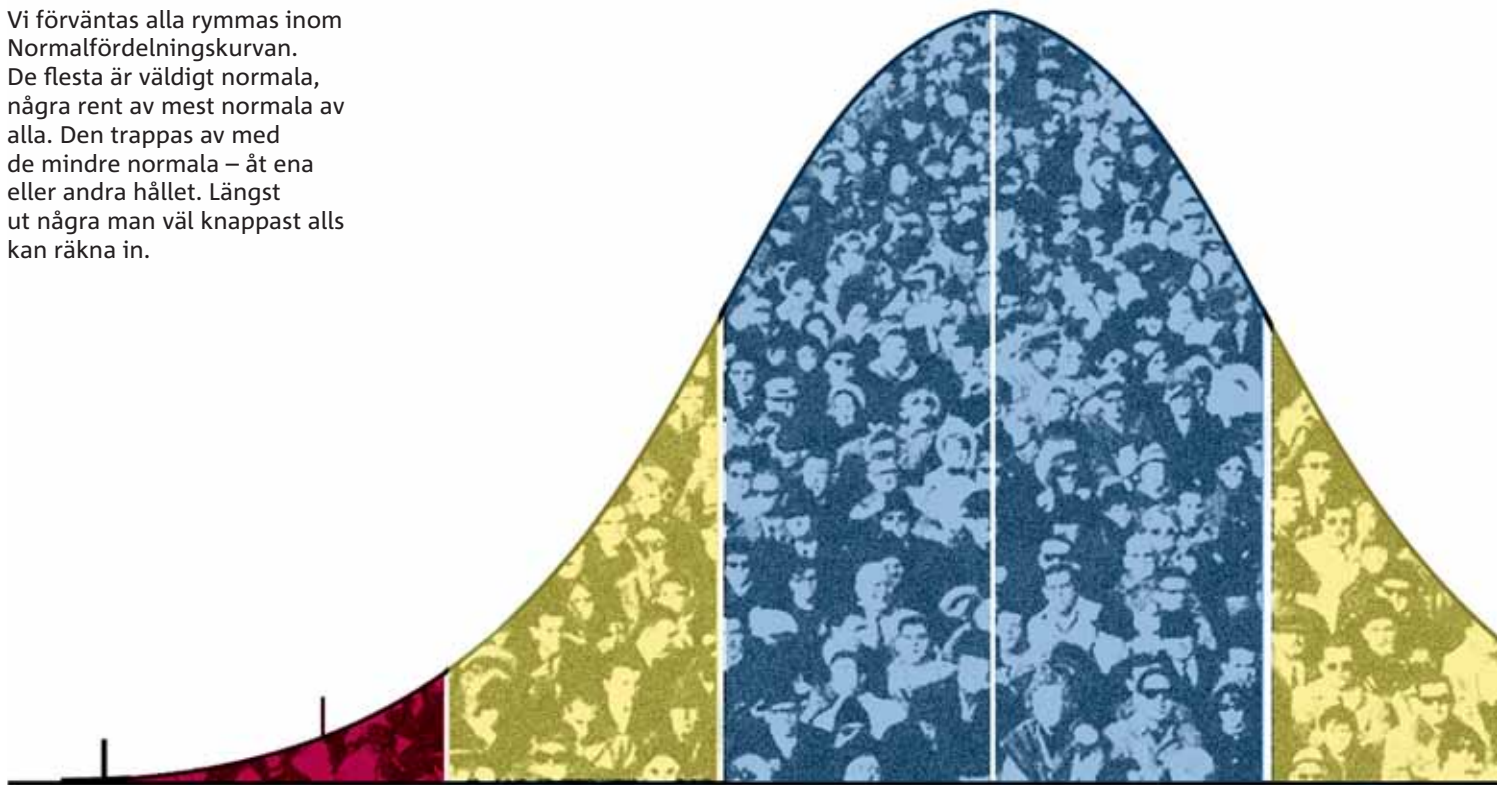
– Det tror jag med min bakgrund att jag har en uppgift att göra: att få ihop trasproletariatet med småborgare och proletärer. Ha ha ha!

helena.bjerkelius@hotmail.com

LÄS MERA

www.stefansundstrom.se/

Vi förväntas alla rymmas inom Normalfördelningskurvan. De flesta är väldigt normala, några rent av mest normala av alla. Den trappas av med de mindre normala – åt ena eller andra hållet. Längst ut några man väl knappast alls kan räkna in.

Mänskligt skräp

De "onormala" hamnar utanför samhällsgemenskapen

Individen ska vara högpresterande i arbetsliv och skola. Den som inte passar in städas undan i olika åtgärder. Problemet är individens.

Text: Mattias Hagberg

Illustration: Ulla-Karin Karlson

Den finns en statistisk siffra som inte riktigt lämnar mig någon ro, som skrämmer mig. Sedan början av nittioalet har antalet barn i den svenska särskolan fördubblats. Det betyder att det idag finns dubbelt så många barn som klassas som så funktionshindrade, så avvikande, att de inte klarar den vanliga skolan, utan måste få en speciellt utformad skolgång. Detta betyder också att den svenska socialpolitiken inom några få år kommer att ha ett stort och svårhanterligt problem, detta eftersom en majoritet av de ungdomar som strömmar genom särskolan och in i vuxenlivet aldrig får något jobb. Forskning visar att den som en gång klassats som funktionshindrad av det svenska skolsystemet i många fall döms till ett liv i arbetslöshet och utanförskap.

Bakom denna makalösa ökning av antalet särskolebarn döljer sig en rad förändringar i samhället. Enligt Skolverkets rapporter hänger elevökningen i första hand samman med tre saker:

- Ett förändrat arbetssätt i grundskolan med färre lärare, mer enskilt arbete och högre tempo.

- En kommunalisering av särskolan som inneburit att övergången mellan olika skolformer blivit mindre dramatisk än när särskolan styrdes av landstingen.

- Ett ökat antal neuropsykiatriska diagnoser som exempelvis ADHD.

Så långt Skolverkets utredningar.

FÖR ATT FULLT UT FÖRSTÅ DENNA förändring måste man söka djupare än så. Skärskådade man annan statistik ser man nämligen att mönstret går igen. Överhuvudtaget växer alla institutioner i Sverige som har till uppgift att hantera människor som avviker från det som samhället betecknar som önskvärd; antalet fångar ökar; antalet gymnasieelever på det individuella programmet växer (det som från början var tänkt som

en sista utväg för ett fåtal skoltrötta ungdomar är i dag ett av de största programmen); försäkringskassan betalar ut stora belopp till ungdomar som "förtidspensionerats". Allt detta samtidigt som personer med funktionshinder har extremt svårt att få "riktiga" jobb.

VI LEVER PÅ MÅNGA SÄTT I EN motsägelserfull tid. Vi lever i ett land som blir allt mer tolerant, allt mer öppet. Våra möjligheter att välja livsstil och identitet är större än någonsin. Att vara queer är i dag lika provocerande som att ha trasiga jeans. Och samtidigt. Ett allt hårdare klimat. Det är som om normaliteten vidgas och sluts på samma gång. Som om samhället tolererar mer och mer för dem som är innanför medan de i marginalen förskjuts och förtrycks.

Så hur skall vi förklara att utrymmet för vad som anses önskvärdt och normalt i skolan och arbetslivet krymper?

För drygt femton år sedan publicerad en då tämligen okänd amerikansk litteraturvetare en bok som gick till botten med frågan om det moderna samhällets syn på norma-

nu formulera en helt ny bild av det mänskliga idealet; att vara en bra människa var att vare en normal människa.

Det var framför allt den så kallade normalfördelningskurvan som bidrog till att skapa ett helt nytt ideal. Med hjälp av stora statistiska undersökningar av befolkningen, i kombination med normalfördelningskurvan, kunde man lätt dela in människor i normala och avvikande; en normalfördelningskurva ger nämligen alltid samma svar; i mitten finns majoriteten, de normala, de vanliga. På båda sidor om dem finns extremerna, de som avviker från massan. Inte oväntat var detta en bild av världen som passade den framväxande medelklassen.

SEDAN LENNARD DAVIS PUBLICERADE sin studie om normalitet kan man se hur utvecklingen gått ett steg längre. Föreställningen om en statistiskt normal person har flutit samman med de populärvetenskapliga föreställningarna om genetik, föreställningar som under de senaste decennierna fått en enorm inverkan på samhället. I och med den fullständiga kartläggningen av det mänskliga genomet föddes tanken att våra generna, vårt DNA, är en sorts ritning över våra liv. Det vill säga att vi människor ligger olika nära eller långt ifrån den ursprungliga mänskliga planritningen. Den som lider av ADHD eller någon annan neuropsykiatrisk avvikelse har helt enkelt en korrupt, felaktig, planritning.

Låt mig ta mig själv som exempel. Jag är ordblind, dyslektiker. Utan rättstavningsprogrammet i min ordbehandlare hade den här texten och otaliga andra som jag skrivit inte

litet. I *Enforcing Normalcy* avtäckte Lennard Davis normalitetens historia och gav flera tänkvärda svar på frågan ovan. Det är en bok som är än mer aktuell i dag än när den kom.

Vi lever i en värld av normer, konstaterade Lennard Davis, men alla normer är konstruktioner, de speglar våra samhällen, våra ekonomier och våra maktförhållanden.

Hur normerna i ett visst samhälle är konstruerade säger kort och gott en hel del om själva samhället.

I boken dyker Lennard Davis ner i antikens och medeltidens idévärld och visar att dåtidens föreställningarna om det normala och det avvikande var helt väsensskilda från våra dagars. Något förenklat kan man säga att antikens och medeltidens människor alla upplevde sig som avvikare. Några egentliga normer för det normala existerade inte, åtminstone inte så som vi i dag ser dem, istället föreställde man sig ideal, ofta gudomliga ideal, ouppnåeliga för oss vanliga människor. Alla människor avvek med andra ord i någon bemärkelse från idealet.

ALLT DETTA FÖRÄNDRADES med upplysningen, den moderna vetenskapens födelse och industrisamhällets framväxt. Framför allt kom statistiken att skapa en ny bild av människan. Det var under 1800-talets första decennier som föreställningen om den genomsnittliga människan, *the average man*, för första gången fick spridning. Med statistikens hjälp kunde vetenskapsmännen

I "verkligheten" finns ingen riktig genetisk kod, inget riktigt beteende, bara myriader av olika människor med olika anlag – anlag som faller ut olika i olika samhällen och olika kulturer.

I ett samhälle som byggts upp kring muntlig kultur skulle min dyslexi aldrig ha orsakat mig några problem. Samma tankegång gäller många andra funktionshinder. ADHD är ett ovanligt talande exempel.

NYLIGEN KUNDE AMERIKANSKA forskare för första gången visa hur hjärnan hos en person med diagnosen ADHD fungerar. Enligt Nora Volkow, som lett studien, har personer med ADHD ett annorlunda belöningssystem i hjärnan än personer utan diagnosen. Belöningssystemet gör bland annat så att personer med ADHD reagerar snabbare på nya intryck än andra, en egenskap som i vårt moderna samhälle, med stora krav på koncentration och uthållighet, kan ställa till med problem. Men så har det kanske inte alltid varit.

Vissa evolutionspsykologer menar att de egenskaper som i dag kategoriseras som funktionshinder en gång i tiden var fördelaktiga för såväl individen som samhället. Förmågan att snabbt läsa av sin omgivning och att hoppa från en uppgift till en annan kan mycket väl ha varit positiva egenskaper när människan levde som jägare och samlare. Tillvaron på savannen var med största sannolikhet osäker, ombytlig och farlig.

Det är inte otroligt att de här egenskaperna som vi betecknar som problematiska i dag kan ha varit positiva för individen tidigare i historien. Det finns en stor variation av mänskliga egenskaper och de här egenskaperna faller ut på olika sätt beroende på vilken miljö man vistas i. Det kan mycket väl bli så att ADHD i framtiden ses om en tillgång för individen och inte som ett hinder.

En forskare som följt utvecklingen inom det här området noggrant är Jan Wahlström, professor emeritus i klinisk genetik och en av landets främsta genetiker. Han har under många år intresserat sig för gener och funktionshinder och samspelet mellan arv och miljö.

– Förhoppningen är ju hela tiden att vi skall hitta samband som gör det möjligt att behandla neuropsykiatriska funktionshinder. Och det behöver inte bara handla om medicinsk behandling. Det kan lika gärna handla om hur miljön skall utformas för att vi inte skall aktivera vissa gener.

SAMTIDIGT SOM JAN WAHLSTRÖM med spänning följer vart forskningen är på väg höjer han ett varningens finger för utvecklingen. Han säger att den här typen av forskning alltid dras med ett grundläggande problem, nämligen att vi först skapar ett samhälle som kräver att människor är högpresterande och sedan försöker vi förändra alla de människor som inte lever upp till

”Man lastar den enskilde för att han eller hon inte passar de rådande ekonomiska behoven.”

kommit till. Enligt de senaste klassifikationerna är dyslexi ett neuropsykiatriskt funktionshinder, med största sannolikhet ärftligt. Jag har med andra ord en nedärvd och "korrupt" genetisk kod.

Det finns bara ett problem med detta sätt att resonera, det är fullständigt felaktigt. Och det grundläggande problemet är att man vänt på hela verkligheten. Genom att kategorisera människor och ge dem olika etiketter och genom att påstå att dessa har sin grund i genetiska avvikelser gör man individuella problem av samhällsproblem. Eller rättare sagt: man lastar den enskilde för att han eller hon inte passar de rådande ekonomiska behoven.

Nej, jag förnekar inte att det finns människor som har svårt att sitta still, som har svårt att skriva, räkna och läsa. Människor som är mer impulsstyrda än andra, människor som har svårare att koncentrera sig och så vidare. I själva verket är vi alla avvika- re, precis som man trodde under antiken.

samhällets krav.

– Det här är ett komplicerat område. Därför måste etiken alltid vara med i den här typen av forskning. Det är oerhört viktigt att vi inte lämnar över hela ansvaret för den här typen av stora och breda frågor till forskarna och de kommersiella intressena inom läkemedelsindustrin. Det här måste hela samhället vara med och diskutera och vi måste se till att de demokratiska institutionerna får sista ordet.

MED DEN KUNSKAPEN I BAGAGET är det lätt att förstå hur de senaste decenniernas exempellösa tillväxt av institutioner som har till uppgift att hantera människor som avviker skall förklaras. Det handlar med största sannolikhet om en ohelig allians mellan kunskapssamhällets allt större krav på den enskilde individen – i den moderna skolan och på den moderna arbetsmarknaden skall vi alla vara superflexibla och högpresterande, och en medicinsk forskning som glömt bort att många diagnoser tillkommer i ett särskilt socialt och ekonomiskt sammanhang. Det är tyvärr ingen vacker bild av det moderna svenska välfärdssamhället.

mattias.hagberg@textverk.se

Normalfördelning är en sannolikhetsfördelning som liknar en klockformig kurva med symmetriskt avtagande fördelning på ömse sidor om ett medelvärde. Fördelningen är typisk för utfallet av många förlopp som beror på slumpen och används inom bland annat i natur- och samhällsvetenskap för att beskriva variationen hos olika variabler (kroppsmått, intelligenskvoter m.m.). Normalfördelningen härledades ursprungligen 1733 av Abraham de Moivre som gränsfördelning för antalet vinster i en lång serie av hasardspel. Via Gauss och Laplace kom fördelningen i bruk under tidigt 1800-tal.

Källa: Nationalencyklopedin

LÄS VIDARE

Mats Börjesson, Eva Palmblad, I problem-barnens tid, 2003.

Mats Börjesson, m. fl., I skötsamhetens utmarker, 2005.

Lennard Davis, Enforcing Normalcy, 1995.

Lennard Davis, red, The Disability Studies Reader, 2010.

De unga ska först anpassas för att sedan kunna undervisas. Risken är att "sedan" blir efter att de fyllt 16.

Stökiga elever

För mycket fokus på det barn som inte passar in. För lite på undervisningen. Utan stöd i forskningen lyfts bråkiga elever bort från skolan.

Text: Anika Agebjörn

Bild: Lena Katarina Johansson

Alla som arbetat inom socialtjänsten vet hur svårt det är för socialarbetare att se vad som är bäst att göra för unga med problem i hemmet och i skolan. Åtskilliga är

de elevvårdskonferenser där olika åtgärdsprogram presenteras men där förväntningarna från skolans anställda mest handlar om att den unga ska flyttas från skolan och ibland också från hemmet.

– Ett avskiljande, att ta bort elever från klassrummet och placera dem i särskilda grupper, behövs framför allt för att eleven inte längre ska kunna utgöra en risk eller ett störningsmoment för andra elever i klassen, säger Susanne Severinsson vid Linköpings universitet.

– Motivet är att det är bra för eleven, att det ger dem en bättre anpassad undervisning och bättre studieresultat. Men vi vet nu av den forskning som finns att det är direkt kontraproduktivt att placera barn med psykosociala problem tillsammans.

Idén med placering av ungdomar i särskilda verksamheter, inom eller utanför den reguljära skolan, har helt enkelt inte stöd i forskningen. Det är till och med tveksamt om specialpedagogisk undervisning har några positiva resultat överhuvudtaget, berättar Susanne Severinsson:

– Alla studier visar att specialundervisning inte ger önskade effekter, tyvärr oavsett var den sker. För att vara rättvis måste ju också sägas att studierna inte kan visa hur dessa elever skulle klarat sig *utan* särskild undervisning, tillägger hon. De visar bara på att de som undervisats i särskilda undervisningsgrupper till exempel har sämre fysisk och psykisk hälsa, högre arbetslöshet och kriminalitet som vuxna. Kort sagt specialundervisning för dessa grupper med psykosociala problem lyckas inte vända en negativ utveckling

Socialtjänstens sätt att ordna skolgång

”Hur de ska klara sin skolgång tappas lätt bort. Och hur skolgången skulle behöva anpassas för att fungera.”

för unga som placeras genom deras försorg kritiserar också. I stället för att få gå i den reguljära skolan på den ort där HVB-hemmet ligger, överläts undervisning ibland till HVB-hemmet.

– Tidigare forskning visar att dessa barns skolgång ofta präglas av bristande kontinuitet, säger Susanne Severinsson. De insatser som var avsedda att hjälpa de unga har inte gett avsedda effekter. De har inte fullföljt grundskolan och de har också sämre hälsa som vuxna än andra.

Trots detta fortsätter denna avskiljandets princip att gälla i arbetet med ungdomar i svårigheter.

– Det inte är rimligt att prioritera ner undervisningsbehovet så, säger Severinsson. Dessa ungdomar anses inte i huvudsak ha inlärningsproblem utan det är olika beteenden och svårigheter med sociala relationer med till exempel tidigare lärare som ses som det problematiska. Ändå får dessa ungdomar så lite undervisning.

SUSANNE SEVERINSSON har i sin avhandling i pedagogiskt arbete, *Unga i normalitetens gränsland: Undervisning och behandling i särskilda undervisningsgrupper och hem för vård eller boende*, undersökt hur samhället ordnar för dessa ungdomar som faller utanför den normala mallen. Hon har studerat hur tre olika institutioner organiserar vardagen för unga som avskiljs från den reguljära grundskolan och som ibland även placeras

utanför det egna hemmet. Fältstudien har bedrivits i två privat drivna hem för vård eller boende, HVB, samt en kommunal särskild undervisningsgrupp i grundskolan.

– Alla tre utgör exempel på arenor i ett gränsområde mellan behandling och undervisning, mellan sociala och pedagogiska insatser. De har också det gemensamt att föräldrarna involveras, i olika grad, i arbetet.

STUDIEN VISAR ATT UNGDOMAR MED olika typer av svårigheter blandas i samtliga tre institutioner. Men oavsett hur de ungas svårigheter definieras liknar insatserna varandra. Målet är i samtliga fall förändring av individen. Specialpedagogiskt arbete med fokus på skolkunskaper blandas med socialpedagogiskt arbete, allt med målet att bli en välanpassad människa. De unga ska bli trygga, få starkt självkänsla, börja lita på vuxna samt, kanske allra mest, dämpa störande beteende.

Frågor om hur dessa ungdomar kan undervisas glider lätt över i diskussioner om hur deras psykiska hälsa och sociala situation kan förbättras så att de ska klara sig som medborgare. Frågor som då lätt tappas bort är hur de ska klara sin skolgång och hur skolgången skulle behöva anpassas.

Målet med insatserna är grundat i idéer om normalisering. De unga, eller åtminstone deras beteende, ska förändras från det oönskade till det önskade. De ungas oönskade beteende står i fokus och det ska förändras genom behandling. Det gör att undervisningsinsatserna ofta underordnas.

Detta anpassningsarbete möts ofta av de ungas protester. Att hantera deras motstånd kan ibland ta över annat innehåll i verksamheterna. De anställdas strävan mot konsensus för att behålla lugn och kontroll i vardagen.

Vad som ska ske – och implicit vilka de unga är och ska bli – förhandlas hela tiden mellan de anställda och ungdomarna. En familjelik informell ton och omsorg används för att upprätthålla konsensus. Här skapas relationer som förstärks genom medel som humor och kroppskontakt. Relationen blir ett medel för att skapa förtroende och nå de unga så att de i sin tur ska förändra sig och börja reglera sig själva.

Ett ständigt diskussionsämne bland de anställda är vad som är orsak och verkan och hur den ”rätta” hjälpen ska se ut för att passa ungdomarna. De, i sin tur, förväntas själva välja att ändra sitt beteende. I det förändringsarbetet används, förutom humor och kroppskontakt, även belönings- och bestraffningssystem.

DE UNGA ÄR MEDVETNA OM ATT de tillskrivs olika problemkategorier. De vill hellre se sig som normala skolelever och tonår-

ingar. De gör motstånd mot att klientifieras, det vill säga först göras till klienter som ska ”erkänna sina fel” för att sedan erbjudas och ta emot hjälp, det vill säga behandling så att de ska kunna leva upp till det önskvärda, att bli laglydiga, lugna och tillitsfyllda.

Verksamheternas möte med de unga innehåller flera dilemman, konstaterar Severinsson. De konsensus- och relationsorienterade arbetssätten innebär att intressekonflikter och maktaspekter osynliggörs. Genom de ungas involvering blir de själva ansvariga för förändringen och om de misslyckas är ansvaret deras. Deras möjlighet att påverka sin situation är dock begränsad och styrs mer av de institutionella inramningarna, även om det finns en möjlighet för dem att göra motstånd mot det som strider mot deras intressen. Intressen som handlar om hur livet ska gestalta sig på längre sikt står dock emot intressen att lösa situationen på institutionen.

SAMTIDIGT, MERAR SEVERINSSON, innehåller just detta relationsorienterade arbetssätt att de unga blir sedda och bemötta i sin argumentation och tagna på allvar och lyssnade på. Det är i samspelet mellan de unga och de anställda som de unga får nya möjligheter att reflektera över sig själva. Det i sig är en förutsättning för att självbilder och identiteter ska utvecklas.

– Visserligen är arbetet med ungdomars beteendeproblem viktigt, men de har också behov av en fungerande skolgång. Idén om att de unga *först* ska anpassas för att *sedan* kunna undervisas skapar risk för att detta ”sedan” infaller efter att de fyllt 16 år.

– Det krävs förändringar av skolan, anser Susanne Severinsson, så den har större beredskap att arbeta för alla barns lärande. Även de som har allvarliga psykosociala svårigheter.

anika.agebjorn@liu.se

Susanne Severinsson är socionom med mångårig erfarenhet från kommunalt socialtjänstarbete samt fil mag i specialpedagogik. Hon disputerade den 27 maj 2010 vid Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Linköpings universitet.

LÄS VIDARE

Unga i normalitetens gränsland: Undervisning och behandling i särskilda undervisningsgrupper och hem för vård eller boende, Susanne Severinsson, Linköping Studies in Education and Social Sciences No. 1, Linköping Studies in Pedagogical Practises No. 13

Risken finns

Domstolar ger inte barn likvärdigt skydd

Utred vårdnadstvister och LVU-mål på samma sätt. Ge socialtjänsten utökade befogenheter.

Så att barn kan få bättre skydd mot våld och övergrepp i hemmet.

Text: Maria Wallin

Bild: Bibbie Friman

När en pappa, som det oftast handlar om, blir friad från misstanke om våld eller övergrepp mot barn, då är han oskyldig rent straffrättsligt. Eller när åklagaren lägger ner en förundersökning eftersom brott inte kan styrkas – vilket inte är ovanligt när barn utsatts för övergrepp.

Men det kan fortfarande vara så att mannen blir fråntagen vårdnaden på grund av denna misstanke. Eller att barnet omhändertas av samhället för att skyddas från risken för fortsatta allvarliga övergrepp.

Eller det *borde* vara så.

– Samhället har ett ansvar för barnets behov av stöd och skydd, oavsett utgången i en brottmålsprocess, slår forskaren Anna Kaldal vid Juridiska institutionen, Stockholms universitet fast.

INTE SÄLLAN VILL DEN ANDRA föräldern (läs vanligen mamman) bryta upp från en för kanske både henne och barnen farlig man/pappa och få enskild vårdnad. Eller samhället behöver skrida in och omhänderta barnet för att säkra en tryggare uppväxt.

Då händer det fortfarande alltför ofta att den straffrättsliga processen påverkar de civil- eller förvaltningsrättsliga. Att mannen frikänns i brist på bevis eller att brott inte kunde styrkas enligt Brottsbalkens höga beviskrav ("ställt utom rimligt tvivel") tas som intäkt för att han är oskyldig även i civil/förvaltnings-rättslig mening. Beviskravet vid civila och sociala mål är dock lägre. Det räcker att övergreppet kan anses styrkt.

Men det följs inte alltid.

– Det finns exempel på när domstolen väljer att föra in brottmålsresonemang vid en vårdnadstvist eller ett LVU-mål. Men det är tre skilda rättsområden: brottmål enligt brottsbalken, en civil förhandling vid vårdnadstvist och myndighetsutövning vid omhändertagen enl LVU.

MEN FRAMFÖR ALLT FÖRBISER MAN andra grundläggande rättsliga principer som stadgar att socialtjänst och domstolar ska ha *barnets bästa* som högsta prioritet. De ska bedöma *risken* för att pappan eller mamman kan vara farlig för barnet – *i framtiden*. Det innebär att samma gärning kan och ska bli

”Man riskerar att påståenden om våld och övergrepp i vårdnadstvister bagatelliseras och ’omvandlas’ till en konflikt mellan föräldrarna.”

föremål för prövning på *olika* sätt i olika rättsliga processer.

– Uppgifter i en förundersökning, som inte lett till en fällande dom eller ens åtal, kan vara tillräcklig bevisning i ett vårdnads- eller LVU-mål. Ett barns berättelse om övergrepp som inte bedöms nå upp till till beviskravet i brottmål kan till exempel ändå tillmätas tillräckligt bevisvärde i ett vårdnads- eller LVU-mål. Vi inte bara kan utan vi *ska* använda den information som finns, även om den inte räckte hela vägen för att bevisa brott.

– Prövningen i en brottmålsprocess är nämligen en *retrospektiv* fråga, förklarar Anna Kaldal. En reaktiv process: Har det hänt eller har det inte hänt? Medan det i vårdnads- och LVU-mål är en *proaktiv* process, man vill gripa in o skydda barnet

innan en skada har uppstått.

– Det är egentligen inte kontroversiellt längre, säger Anna Kaldal. Många domare tillämpar detta synsätt redan. Men inte generellt och inte alltid. Det är fortfarande oförutsägbart. Ibland slår straffrättens bedömningar igenom även i civilrätt och sociala mål och barn blir utan skydd.

I sin doktorsavhandling *Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål* efterlyser Anna Kaldal en generell och likvärdig riskbedömning vid vårdnadstvister och omhändertagande enligt LVU (lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga).

Det är domstolen som har ansvar för att man får ett fullgott underlag innan man dömer. Domstolen kan aldrig skylla på en bristfällig utredning och till exempel hänvisa till att en förälder, inte lagt fram tillräckliga bevis för sina misstankar.

– Kravet på barnets bästa innebär att domstolen i båda

målkategorierna har det yttersta ansvaret för att utredningen är tillräckligt robust för att kunna bedöma vad som är det bästa för barnet.

DET ÄR SOCIALTJÄNSTEN SOM GENOMFÖR utredningen och ger underlag till riskbedömningen i varje enskilt fall. Den dubbla ansvarsfördelningen tycker Anna Kaldal kan behållas även i fortsättningen.

Däremot anser hon att utredningen oavsett om det gäller vårdnadstvist eller LVU bör genomföras och handläggas på samma sätt, med samma befogenheter.

– Ett påstående om att en förälder utsätter ett barn för risk är lika allvarligt oavsett om den framförs i en vårdnadstvist eller i ett ärende hos socialtjänsten.

I den barnavårdsutredning som föregår en

Socialtjänsten bör kunna tala med barn utan vårdnadshavarens tillstånd.

LVU-ansökan har socialnämnden befogenheter att inhämta information – utan föräldrars samtycke – från verksamheter som lyder under anmälningsplikt, till exempel skola, BVC, vuxenpsykiatri, kriminalvården. Socialnämnden har också sedan 1 augusti, då

lagen skärptes, möjligheter att samtala med barn utan vårdnadshavarens samtycke. Sådana befogenheter har inte familjerätten i samband med en vårdnadstvist.

– Det innebär i praktiken att en utredning i en vårdnadstvist kan begränsas till föräld-

rarnas egna uppgifter, vilket förstås är de mest svårvärderade uppgifterna och därför ger ett bristfälligt underlag, påpekar Anna Kaldal. När i stället ett påstående, om att en förälder utgör en risk för sitt barn, börjar leda till att det handläggs som en anmälan till socialtjänsten, först då kan vi kan tala om likhet inför lagen, menar hon.

DET FINNS ETT BETÄNKANDE som har några år på nacken där man föreslår en utökad befogenhet att samtala med barn utan vårdnadshavarens samtycke även vid vårdnadsutredningar. Den har dock inte lett till någon ny lagstiftning ännu.

Det visar på politikernas oförmåga att se situationen ur ett barnperspektiv, menar Anna Kaldal. Det kan vara oerhört svårt för ett barn att berätta om övergrepp och misshandel för en utredare, om vårdnadshavaren är närvarande.

– Frågan om utökade utredningsbefogenheter och rätten att få samtala med barn utan vårdnadshavarens samtycke är frågor som kräver politisk vilja. Det som hindrar är förmodligen en ovilja att betrakta vårdnasmål som barnskyddsärenden och ett bristande politiskt intresse för frågor som rör barn och deras livsvillkor.

DET FINNS DOCK EN FARA I att konflikten stannar kvar som en kamp mellan de vuxna parterna, inte som ett fall där det gäller att skydda ett barn och se till barnets bästa:

– Man riskerar att påståenden om våld och övergrepp i vårdnadstvister bagatelliseras och ”omvandlas” till en konflikt mellan föräldrarna.

Men samtidigt blir det ett sätt för domstolarna – och samhället – att smita från att ta sitt skyddsansvar för barn. Och barnens bästa kommer på skam.

Man kan jobba på attitydförändring inom domarkåren, men man kan också vakna upp politiskt, tycker Anna Kaldal, och ge socialtjänsten bättre redskap att göra bra utredningar och därigenom bättre underlag för domstolarna.

Man kan också inrätta särskilda barn-domstolar, föreslår hon. Dit knyter man utredare och jurister specialkunniga i utsatta barns villkor och specialiserade i att hålla fast vid barnperspektivet och barns bästa genom hela processen.

– Men då krävs en socialminister, som oavsett politisk kulör, blåser liv i frågan.

maria.wallin@socialpolitik.com

Anna Kaldal är jur.dr. vid Juridiska institutionen, Stockholms universitet.

LÄS VIDARE:

Parallella processer – En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål, Anna Kaldal, Jure förlag 2010.

Ändra lagen

Gör bostad till en lagstadgad rättighet

**618 barn växer upp i familjer som vräktes förra året.
Fler än 2 000 i familjer som hotades av vräkning.
Trots att barn numera inte får vräkas.
Ännu fler barn i Sverige är hemlösa.**

Text: Suzanne Vikström

Bild: Bibbie Friman

I alliansregeringens nationella strategi mot hemlöshet 2007–2009 ingår att alla ska ha tak över huvudet och att inga barn ska vräkas.

– Den fjärde punkten är tydlig: ”Antalet vräkningar ska minska och inga barn ska vräkas”, citerar Hans Swärd, professor vid Socialhögskolan i Lund.

– Men det blir bara en lösryckt rekommendation och en tro på kommunernas fria vilja, hänvdar han. Barn fortsätter ju att vräkas trots den nya strategi.

Hans Swärd är aktuell med rapporten *Hemlös 2010*. Den granskar Sveriges insatser mot hemlöshet under det senaste decenniet, med tonvikt på strategiåren 2007–2009.

Han tycker det är anmärkningsvärt att man i strategin endast talar om *vräkta* barn. Som nämligen bara är en del av alla *hemlösa* barn.

– Det är att förminska ett problem som egentligen är mycket större. Man ser inte helheten.

HEMLÖSA BARN ÄR ALLA BARN vars föräldrar aldrig har kommit in på bostadsmarknaden, exempelvis familjer med invandrabakgrund, eller barn som är fattiga och/eller extremt trångbodda. Hans Swärd menar att det hade varit rimligare att stadga att *inga barn får vara hemlösa*.

– Det är en alldeles för låg målsättning att bara inkludera barn som vräks eller hotas av vräkning.

Under 2008 vräktes 716 barn och 2 365 barn berördes av hot om vräkning. 2009 vräktes 618 barn och 2 274 barn levde med vuxna som hotades av vräkning. Att bli vräkt från sitt hem är traumatiskt för alla – inte minst för barn, understryker Hans Swärd. Likadant är ett hot om vräkning ett hot mot trygghet och existens.

Men störst problem med siffrorna är ändå det de inte säger något om:

– De säger ingenting om huruvida antalet *hemlösa* barn har minskat. Problemet med regeringsstrategin är att man bara tittar på det som syns och väcker debatt och blundar för de problem som inte är lika uppenbara.

– Tanken med strategin är att alla barn ska ha hyggliga hemförhållanden, säger Hans Swärd. Men som det ser ut i dag med barn som vräks, är hemlösa, fattiga och trångbodda så kan de ju inte få en riktigt bra barndom.

Den genomsnittliga hyresskulden bakom avhysningar ligger på 20 000 – 25 000 kronor, säger Janne Flyghed, professor på Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet.

– En vräkning kostar dock hyresvärden mera: 30 000–40 000 kronor. I vräkningskostnaderna ingår ansökningsavgift för betalningsföreläggande/avhysning, verkställighet av betalningsföreläggande och avhysning, transport- och flyttkostnad samt låsbyte på ytterdörrar.

Janne Flyghed har forskat kring vräkningar ur ett barnperspektiv sedan början av 90-talet. Han flaggar för att myndigheter behöver komma in tidigare och jobba mera aktivt i de utsatta familjerna. Han ger exempel på kommuner med team som samarbetar med socialtjänst, Kronofogde och hyresvärd. De kan få tidiga signaler om ekonomiska problem i en familj och erbjuda stöd och ekonomisk rådgivning.

– I 80–85 procent av fallen vräks folk för att de inte betalar hyran, varav 10 procent vräks för att de betalar för sent för många gånger. Där tror vi även att störningsvräkningar ingår, säger Flyghed.

Enligt hyreslagen kan hyresvärden säga upp en hyresgäst utan uppsägningstid om hyran är försenad mer än en vecka efter förfallodagen. Hyresrätten anses ”förverkad”.

Lägenheten kan fås tillbaka om hyran betalas inom tre veckor, så kallad *återvinningsfrist*. Betalas inte hyran inom den tiden är risken stor att bli vräkt. De tre veckorna börjar räknas först när värden också skickat ett meddelande till socialtjänsten om uppsägning. Fallet avgörs i tingsrätt.

Även försenad betalning vid upprepade tillfällen kan leda till förverkad hyresrätt och uppsägning.

– Vi har bland annat föreslagit en vräkningsakut, där pengar lånas ut och att folk får betala tillbaka på sikt, säger Janne Flyghed. Vi anser också att *återvinningsfristen* bör förlängas från nuvarande 18 vardagar till 30 så att folk hinner få in en ny lön.

Sedan 2008 har Kronofogden i uppdrag att föra statistik över hur många barn som vräks eller hotas av vräkning/avhysning. Tidigare hade samhället inte någon överblick alls över hur många barn det kunde handla om.

Men Kronofogden kan inte se mellan fingrarna med en hyresskuld bara för att det finns barn.

– Många tror att barn inte får vräkas, men vi har ett regelverk att följa och kan inte låta bli att vräka barnfamiljer. Vårt uppdrag är att sammanväga olika intressen som står mot varandra och tillämpa befintliga lagregler, säger Karin Berglöf Hedar, biträdande indrivningschef på Kronofogden.

Hon tycker att socialtjänsten borde få större befogenhet att styra försörjningsstödet till hyresskulder, speciellt när barn är inblandade.

– Många gånger handlar det om en rädsla hos socialtjänsten för att vara integritetskränkande. Men det gäller ju att nå ut till de här familjerna. Mera stöd borde i ett tidigt skede ges till de svaga grupperna.

– Det borde vara enkelt, säger Karin Berglöf Hedar.

JANNE FLYGHED ANSER ATT DET förutom Kronofogdens statistik över antalet barn som berörs av vräkning som infördes 2008 också vore intressant att kunna få tillgång till separat redovisning av statistik över så kallade umgängesbarn. Det är de barn som bor med en av sina föräldrar minst 30 dagar per år. De "försvinner" ofta i statistiken, säger han.

Karin Berglöf Hedar intygar dock att umgängesbarnen ingår, men håller med om att Kronofogden i realiteten inte vet hur många av dessa barn som faktiskt vräks. Även om den så kallade umgängesföräldern vräks, kan barnet ändå bo kvar under större delen av året i sin normala bostad. Det kan ju gå ut över barnens möjligheter att få behålla en kontinuerlig kontakt med sin umgängesförälder, om denne inte längre har någonstans att bo.

– Vi skulle vilja räkna hur många av umgängesbarnen som faktiskt vräks, men då krävs ett uppdrag i regleringsbrevet eller på annat sätt, säger hon.

BAKOMLIGGANDE FAKTORER TILL att människor blir vräkta är oftast ekonomiska problem och/eller hälsoproblem. I Socialstyrelsens slutrapport i juni 2010 om genomförandet av regeringsstrategin framgår:

"De flesta som vräks – det gäller även barnfamiljer – gör det på grund av bristande hyresbetalning. Ofta finns en komplicerad ekonomisk problematik i bakgrunden.

Av alla som vräks är 85 procent ensamstående. Av dessa är 70 procent män. 11 procent är gifta eller sammanboende. Av hushållen med barn utgörs cirka två tredjedelar av ensamstående föräldrar – 20 procent män och 80 procent kvinnor. Äldre kvinnor och

män med en problematik av psykisk sjukdom och/eller demens och som inte nås av hemtjänsten har – framför allt på lokal nivå – alltmer uppmärksamats som en riskgrupp när det gäller vräkningar."

Janne Flyghed berättar om vilka stora konsekvenser vräkningen får för barnen:

– De kanske måste byta skola och kompisar. Familjen kanske splittras. De förlorar en del av sina saker när allt i hemmet magasineras.

Redan i början av 1990-talet fick han ett uppdrag från Konsumentverket för att ta reda på vart folk som vräktes tog vägen. Det visade sig att var tionde helt enkelt försvann! Vilket Flyghed redovisade i studien *Vräkta 1991*, vilken gjordes om 2001 tillsammans med Anders Nilsson, docent i kriminologi.

"Kronofogden: "Många tror att barn inte får vräkas, men vi har ett regelverk att följa."

gi på Stockholms universitet, för att jämföra. Det resulterade i utredningen *Ekonomiskt utsatta barn, 2004*. I den framgår att av Stockholms 200 barnfamiljer som vräktes 2001 hade en del av dem under längre eller kortare tid efter vräkningen hänvisats till att bo i husvagn, hos släktingar eller bekanta. Några exempel:

"Kvinnan var med sina två barn inneboende hos sin åttioåriga mormor i hennes tvårumslägenhet. Där hade de bott sedan vräkningen. Alla fyra delade sovrum. Lägenheten saknade nästan helt spår av att det där bodde två skolbarn.

I: Hur mycket av dina grejer var det som togs till magasinering?

IP: Allt.

I: Allt?

IP: Utom kläder och lite leksaker.

I: Så det var barnens möbler och grejer också?

IP: Mm.

EN DEL BARN KÄNNER OCKSÅ SKAM. Man skäms för att man saknar eget boende och inte kan ta hem kamrater.

I: Hur har det påverkat? Kan han ta hem kompisar?

IP: Ja kompisar tar dom ju inte hem

I: Men det gjorde dom förut?

IP: Ja. Den äldsta hade ju eget rum då och jag delade rum med den minsta. Men, han kunde ju ta hem kompisar då, han hade ju alla saker i sitt rum då. Nu har han ju bara en säng. Nu tar han ju inte hem några kompisar, det går inte, det är ju för trångt.

Under arbetet med utredningen *Ekonomiskt utsatta barn* reagerade Janne Flyghed och Anders Nilsson väldigt starkt på att så många som 1 500 barn var drabbade och påverkade av vräkningar. De trodde inte att det förekom efter en skärpning av socialtjänstlagen 1998, då barnperspektivet stärktes.

I socialtjänstlagen (2001:453) anges att hänsyn till vad barnets bästa kräver ska beaktas vid åtgärder som rör barn. Denna paragraf har skrivits med utgångspunkt i FN:s barnkonvention. Artikel 27 § 3 i konventionen behandlar barnets rätt till bostad:

"Konventionsstaterna skall i enlighet med nationella förhållanden och inom ramen för sina resurser vidta lämpliga åtgärder för att bistå föräldrar och andra som är ansvariga för barnet att genomföra denna rätt och skall vid behov tillhandahålla materiellt bistånd och utarbeta stödprogram, särskilt i fråga om mat, kläder och bostäder."

– Men i vår undersökning upptäckte vi att socialtjänsten inte kände till den lagstiftningen, och det är fortfarande ett problem att de inte närvarar vid vräkning- ar av barn.

– Det gör däremot Kronofogden, säger Janne Flyghed.

Lotta Persson, ordförande i FFS, Föreningen Sveriges Socialchefer, och chef för socialförvaltningen i

Botkyrka kommun känner inte igen bilden av socialtjänstens frånvaro när barnfamiljer vräks. Hon påpekar att hon visserligen inte kan svara för hur det ser ut i hela landet. Men i Botkyrka pågår ett projekt sedan två år i samarbete med Botkyrkabyggen som går ut på att förebygga vräkningar, framförallt när det gäller barnfamiljer. Satsningen ingår i regeringsstrategin och drivs med hjälp av pengar från Socialstyrelsen. Lotta Persson berättar att antalet vräkningar av barn har minskat i Botkyrka tack vare det förändrade arbetssättet.

– Vi har två personer som jobbar särskilt med detta, även Kronofogdemyndigheten och andra bostadsföretag är inblandade. Där ingår även äldre utsatta, men alldeles särskilt barnfamiljer. Vi har till och med fått höra av Kronofogden att vi ibland är för mycket närvarande, säger hon.

De flesta hyresvärdar tycker förstås att vräkningar är jobbigt och har välkomnat

projektet. Så snart det finns försenade eller obetalda hyror meddelar hyresvärden socialtjänsten, som skickar ut ett brev och erbjuder hjälp. Man gör hembesök där man bedömer att det behövs, samt till dem som inte hör av sig.

Om en vräkning ändå kommer till stånd försöker socialtjänsten i Botkyrka hitta andra boenden än hotell, för man anser att det är ett dåligt alternativ att barnfamiljer ska tvingas bo på hotell.

MEN FÖR ATT KOMMA ÅT PROBLEMET rent generellt anser Lotta Persson att det måste finnas fler tillgängliga lägenheter för personer med dålig ekonomi. Det menar hon är nummer ett, men också att det behövs mer av förebyggande arbete för barnfamiljer som hotas av vräkning. Och att jobba med uppsökande verksamhet, eftersom många inte alltid söker hjälp själva.

– Vi planerar att knyta arbetet närmare till skuldrådgivning och budgetrådgivning för det är ofta sådan hjälp som efterfrågas. Att barn vräks borde förstås inte få förekomma alls.

Projektet i Botkyrka pågår året ut och ska utvärderas av Socialhögskolan i Lund på uppdrag av Socialstyrelsen. Satsningen i Botkyrka är en av 23 lokala verksamheter som beviljades totalt 46 miljoner kronor i bidrag.

Det är viktigt att få alla aktörer att age-

ra snabbare och tidigare i vräkningsprocessen, säger Karin Berglöf Hedar på Kronofogden. Hon påminner om att nästan sju av tio ansökningar om vräkning återkallas, det vill säga de verkställs inte eftersom hyresgästen och hyresvärden ofta hittar en lösning på egen hand.

– Det innebär ändå en onödig stress för alla barn som får leva under hot om vräkning.

Hans Swärd går längre än så. Inga barn överhuvudtaget ska behöva drabbas av vräkning och hemlöshet, anser han.

– Socialtjänstlagen måste ändras. Nuvarande lagstiftning är alldeles för svag. Rätten till bostad måste stärkas genom att göra den till en absolut rättighet precis som rätten till barnbidrag, sjukvård och rösträtt.

– Det måste bli obligatoriskt för kommunerna att hjälpa de utsatta och få påtagliga konsekvenser, dryga böter, om det inte efterföljs, slår han fast. Först då kanske de löser problemen.

suzanne.vikstrom@gmail.com

Under 2009 berördes 2 274 barn i Sverige av vräkningshot och 618 av vräkning. Motsvarande siffror 2008 var 2 365 och 716. I Stockholms län var det 240 barn som berördes av hot om vräkning under 2009 och 108 av vräkning. Under 2008 var det 371 respektive 129 barn.

Definition av vräkta barn: Med barn som

berörs av avhysning menas minderåriga barn som har en förälder som är boende på en adress där vräkning sker, oavsett om föräldern är ensamstående eller sammanboende med barnet. Begreppet inkluderar även barn som bor växelvis hos föräldern, liksom umgängesbarn som bor med sin förälder minst 30 dagar per år.

LÄS VIDARE

Hemlös 2010, Hans Swärd, Stockholms stadsmission, 2010.

Hemlöshet – många ansikten, mångas ansvar. Genomförande av regeringens strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2007–2009, Slutrapport 2010, Socialstyrelsen

Vräkt – utkastad från hus och hem i Stockholm 1879–2009, Janne Flyghed, Anders Nilsson, Lena Eriksson och Sten-Åke Stenberg, 2010.

Ds 2004:41 Ekonomiskt utsatta barn (Tryggare kan ingen vara?) s 257–288.

Vräkning av barnfamiljer: Förekomst, orsaker och konsekvenser 2001, Anders Nilsson och Janne Flyghed, 2004.

Vräkt i laga ordning 1991, Janne Flyghed och Sten-Åke Stenberg, 1993.

ANNONS

TJUST
BEHANDLINGS
FAMILJER

Behandlingsfamilj - alternativ till institution

När barnet trivs i sitt sammanhang...

...blir världen begriplig, hanterbar och meningsfull

Tjust behandlingsfamiljer erbjuder socialtjänsten en helhetslösning som ger barn och unga möjlighet för växt och utveckling.

Vår styrka är tillgången till och förmågan att samla de nödvändiga professionerna i samverkan, med utgångspunkt i barnets behov.

Att bo och få omsorg hos Tjust behandlingsfamiljer är att leva ett tryggt vardagsliv, med stabila och nära relationer i behandlingsfamiljens egen hemmiljö. Familjen utgör basen i vardagen.

För professionell vård, utredning, vägledning och stöttning finns ett arbetslag bestående av psykologer, psykoterapeuter, socialpedagoger och socionomer med flera. Alla finns i behandlingsfamiljens närhet. Utifrån barnets eller ungdomens behov formas ett fungerande liv där nya möjligheter växer fram. Det kan finnas behov av att få stöd i skolgången liksom hjälp med att utveckla intressen som ger glädje och bygger självförtroende. Ett annat behov kan vara att gå i psykoterapi. Hör av dig så får du veta mer!

Tjust Behandlingsfamiljer - Behandlar - Handleder - Utbildar

Tjust behandlingsfamiljer AB Stationsgatan 2 593 31 Västervik Tfn: 0490-343 46 Fax: 0490-943 10
E-post: info@tjustbehandlingsfamiljer.se Hemsida: www.tjustbehandlingsfamiljer.se

Skulden till livet

I trettio år har män skaffat sig tillgång till hennes kropp

Hon får kväljningar när hon berättar. Om torskar och skitiga gamla kukar. Hon vet att vägen är oändligt lång, hennes högsta önskan är att ta sig igenom. Till ett vanligt liv.

Text: Leif Stenberg

Bild: Cecilia Lundgren

Kvinnan närmar sig 40 år. När vi ses kommer hon gående med en muskulös hund. Tiken vakar ständigt över henne, för att skyd-

da och lindra. Mitt i natten, när kvinnan ångest slår till, hoppar den upp i hennes säng för att trösta, sedan gnyr den på hundars vis. Enligt kvinnan säger den "Snart blir det bra lilla mamma!", därpå somnar de tillsammans.

Till stora delar domineras kvinnans liv av att män, från det att hon var 13 år, skaffat sig tillgång till hennes kropp. Då bodde hon på en institution, där äldre flickor visade hur hon kunde tjäna en tusenlapp på fem minuter.

Då var hon för ung för att förstå vad hon gav sig in på. För två år sedan la hon av. Tikens kärlek blev avgörande för att hon vågade ta beslutet. Hunden dömde inte, gav inga anklagande blickar som rymde skam, tiken skulle aldrig svika. I den förvissningen vågade kvinnan ta steget att bryta med det tidigare livet.

Sedan dess har hon även slutat med amfetaminet. Då är det inte ovanligt att vikten ökar, hennes kropp har blivit tung och otymplig.

Hon beskriver det som att "rustningen rostar", allt det onda som själen varit med om väller nu fram. Därför går det knappt en natt utan att tiken i ett oändligt tålmod slickar kvinnans tårar.

Hon har dragit in miljoner och nu sitter hon här med ångest för lika mycket i skuld. Vändor som – om de inte tas om hand – kan plåga henne in i döden.

Vi sitter på uteverandan till ett café. Förmiddag. Tysta. Bara vi tre – kvinnan, tiken och jag. Solen gassar.

– Alla dessa feta gubbar i sina feta blanka bilar, som bara är ute efter en sak. Egen förnöjelse för att knulla, samtidigt som de förnedrar tjejerna. Det hänger ihop. Gubbars nöje i att kränka oss.

– "Sug av mig utan gummi! Gör det! Du får femhundra spänn extra". Så säger torsken. Alla vet risken med att ha oskyddat sex med främmande människor. Suga av en ski-

tig, gammal och äcklig kuk! Torskarna använder sig av makten pengarna ger dem för att förnedra kvinnor som redan far illa.

Kvinnan får kväljningar av berättelsen. Tikens blick är orolig, hon reser sig och slickar kvinnans tårar. Vi lämnar kaféet.

KVINNAN VILL VISA MIG HUR HON BOR. Hon kallar bostaden för "Dödens hus". På ena sidan av huset, mindre än tio meter bort, går en motorväg. På den andra sidan, och lika nära, går en tvåspårig järnväg. Gårdsplanen är full med äldre bilar och några utrangerade husvagnar. En smal man med bar överkropp gör sin bil vårfin. Många fönster i tvåvåningshuset är spruckna och nödortfikt lagade med kartonger och tygtrasor. Därinne är trafikens buller från motorvägen bara aningen lägre än utomhus.

Kvinnan visar mig runt i huset, rum efter rum. Standarden är låg, bara några enstaka duschar. Ett 20-tal personer bor där, under de senaste två åren har fem av dem avlidit. De hämtas i svarta licksäckar.

"Alla dessa feta gubbar i sina feta blanka bilar, som bara är ute efter en sak. Samtidigt som de förnedrar tjejerna."

– När någon dött flyttar en ny in, det är kö för att bo här. Vi hälsar dem välkomna till "Dödens hus", den sista anhalten innan livet tar slut. Men jag planerar att överleva.

KVINNAN OCH JAG SLÅR OSS NER i ett hörnrum. Långtradarna både känns och hörs, ibland mullrar och skakar det extra mycket, då är det tåget som passerar. Jag ser bilden från de angränsande rummen med kvinnor och män, deras stumma, tomma blickar. Överkligt, som om det vore en film om helvetet.

I huset har hon en väninna, även hon har lämnat drogerna. Väninnan har aldrig "gnott", men hon var idiotisk nog att börja med narkotika efter fyllda 32 år, det var för tio år sedan. Det är här som kvinnan, som lämnat prostitutionen, kämpar mot ångesten och för att skaffa ett anständigt liv.

– Vissa män som köpt mitt kön har en speciell doft. Ibland slår lukten emot mig när jag promenerar ute på stan, ofta är det en äldre man. Då får jag kräkreflexer, jag skulle kunna spy mitt på gatan.

– "Tusen spänn för fem minuter!" Det är livsfarligt för den som måste ha pengar, men jag skulle inte kunna förmå mig att en endaste gång till bli äcklad av en torsk som

kräver tillgång till mig.

Sedan någon månad tillbaka går hon till en terapeut för att få hjälp och ledning, nu när hon ska möta livet och våga se bråddjupen. Av samhället i övrigt upplever hon sig få ett uselt bemötande, teoretiker som av rädsla för att göra fel villigt gömmer sig bakom formalismens järnvägg och därför kräver att hunden ska avlivas.

Hon vet att resan till något som liknar ett vanligt liv är oändligt lång. Ändå är hon övertygad om att klara det tillsammans med tiken. "Min högsta önskan är att ta mig igenom detta".

UNDER EN TID MÖTER JAG KVINNOR som kan tala av egen erfarenhet om prostitution och som nyligen lämnat den. Sverige är ett av få länder, tillsammans med Norge, där det är olagligt att köpa sex. På andra håll, inte minst inom EU, görs hallicken till direktör.

Kvinnorna jag möter säger att efterfrågan bland svenska män på prostituerade är så hög att de som bor i landet inte räcker till, då ökar människohandeln, då kommer de utländska kvinnorna hit.

En terapeut på en prostitutionsgrupp visar mig. Han klickar några gånger på datorn så dyker en handfull kvinnor upp i

stad efter stad runtom i landet, de visar sig på bild. Ingen av dem talar svenska. De bokas på nätet, hallicken finns i ett annat land.

Återigen är det "den lyckliga horan" som finns på dagordningen. Hon fanns inte förut, bara i somligas drömmar. Ingen av de jag möter nu har heller sett henne, inte ens de som i decennier arbetat på prostitutionscentra runt om i landet har gjort det annat än som undantag.

Myten kan härledas till att i början, när män skaffat sig tillgång till kvinnans kropp, kan hon tvinga sig själv att tänka "Det går!". Man måste bygga en mur för att överleva "Jag tjänar pengar!". Men det är en tidsfråga innan vallen vittrar, då uppstår skulden till det egna livet

Inga andra är lika skambelagda som horan. Stämpeln säger mest om oss andra, inte om dem. Alla jag möter beskriver ett armod – ekonomiskt eller känslomässigt – som utlöste att de började med prostitution. I det ryms även lösningen för att knäcka prostitutionen; undanröj nöden.

Kvinnan och jag sitter i Dödens hus och talar. Tiken lyssnar, som om den förstod, hon lägger huvudet i mattes knä.

leif.a.stenberg@telia.com

Pensioner på tillväxt

Över 1,5 miljard investerat i bolag med skitig hantering

Svenska AP-fonderna har aktier i oljebolaget Chevron, som är mitt i en segrättsprocess om ett skitigt förflutet i Ecuador. Om ödelagd djungel och utdöda folk. Men AP-fonderna och deras Etikråd "avvaktar".

Text & bild: Marcus Berglund

Första AP-fonden har aktier för 409 miljoner kronor inverterade i Chevron. Andra AP-fonden 332 miljoner, Tredje AP-fonden 318 miljoner samt Fjärde AP-fonden 476 miljoner. Svenska pensionspengar är satta på tillväxt i Chevron med 1 535 miljoner kronor sammanlagt – över 1,5 miljard. Med ett övergripande mål om hög avkastning.

Innebär det att Sverige har ett ansvar för Ecuadors föröddas djungel i Amazonas? För hur Chevron agerar mot lokalbefolkningen i den rättsprocess som pågått sedan 17 år? För hur Alejandro Soto har det?

SMÅBONDEN ALEJANDRO SOTO fingerar förstrött på en mutter i sin lilla verkstad, inklämd mellan övergivna och nybyggda oljebrunnar några kilometer utanför staden Lago Agrio. Han växte upp här och såg en hel region förändras i oljans, det svarta guldet, spår.

Lago Agrio är döpt efter det amerikanska oljebolaget Texacos hemstad Sour Lake i USA. I nästan trettio år verkade Texaco (i dag Chevron) i den ecuadorianska delen av Amazonas sedan stora oljefyndigheter upptäckts där 1964. Alejandro Soto pekar mot oljeanläggningarna några hundra meter bort.

– När Texaco kom med sina maskiner och började bygga vägar och borra efter olja förstod vi ingenting. De bara högg ner våra grödor och tog den mark de ville ha. Om man

motsatte sig så tillkallades polisen eller militären. Ingen lyssnade på oss.

Snart började effekterna av bolagets verksamhet att märkas. Oljeläckorna blev vardag.

– Vi försökte fortsätta leva som vi hade gjort förut. Vi vispade bort oljan från vattnet och använde det sedan till hushållet som vi alltid gjort. Vi åt fisken från floden. Ingen berättade för oss att oljan var skadlig. Tvärtom sa man att den var bra, att den till och med hade medicinska egenskaper.

Bristen på information från regeringen och

företaget om hälsorisken fick förödande konsekvenser. Liksom resten av invånarna plågades Alejandros familj av återkommande illamående och värk. Flera dog så småningom i cancer. Alejandros bror var en av dem.

MER ÄN FYRTIO ÅR HAR GÅTT sedan den första oljan utvanns ur den orörda marken i Ecuadors regnskog. De själsliga sårerna dröjer kvar i det tysta, men skadorna på miljön syns des-to tydligare. Överallt ligger oljegropar som ärrbildningar i den fuktiga marken.

– När Texaco provborrade efter olja så

Oljan flöt ut i vattendragen, i diken, på vägarna, berättar bonden Alejandro Soto. Grödorna slutade växa, fisken dog och vi blev sjuka.

Under 30 år dumpades mer än 100 miljarder liter råolja och orenat processvatten rakt ut i vattendragen. Fortfarande 20 år efter att Chevron försvann finns oljegroparna kvar.

dumpade de bara testoljan och allt möjligt annat skräp i gropar vid sidan av. Det fanns ingen kontroll och oljan flöt ut i vattendragen, i diken, på vägarna. Grödorna vägrade att växa och fisken i floderna försvann.

På kort tid förändrades en hel regions livsförutsättningar och mycket av invånarnas kultur och traditionella kunskap gick förlorad. Två nomadiska ursprungsfolk, Tetetes och Sansahuari, försvann för alltid.

– Vi som bodde här fick aldrig ut någonting av oljeutvinningen, säger Alejandro Soto. Tvärtom skapade den fattigdom.

Under tre decennier hade mer än 100 miljarder liter råolja och orenat processvatten dumpats rakt ut i vattendragen. Samtidigt som luften var svart från oupphörliga öppna oljegasbränder. När Texaco lämnade Ecuador 1992 ärvde det fattiga sydamerikanska landet nästan tusen oskyddade utvinningsplatser, ”oljegropar”, som fortfarande svämmar över när det regnar. I Ecuador kallas miljökatastrofen för ”regnskogens Tjernoby!”.

1993 GICK URSPRUNGSFOLKEN och de boende i Amazonas samman och stämde Texaco för brott mot de mänskliga rättigheterna och miljön i en domstol i New York. Det var första gången i historien som ett multinationellt bolag ställdes inför rätta för den-

”Vi förnekar inte att människorna i Amazonas kämpar med stora problem. Men det är inte vårt fel.”

na typ av brott i sitt hemland. 2008 enades båda parter om att en oberoende inspektion av Texacos gamla anläggningar och utvinningsplatser skulle göras. Slutsatsen: en rekommendation om ersättning på cirka 200 miljarder kronor. Det största miljörelaterade skadeståndsanspråket någonsin.

När Chevron köpte Texaco 2001 så ärvde man rättsfallet. 2003 lyckades bolaget flytta rättegången till Ecuador efter att upprepade gånger ha prisat det sydamerikanska landets juridiska förträfflighet. Väl i Ecuador har bolaget svängt om helt och anklagar nu det ecuadorianska rättssystemet för att vara korrumperat och påverkat av politiskt inflytande. Ett av Chevrons stora problem är dess arrogans, menar Pablo Fajardo. Han är advokat för ursprungsfolkerna i Amazonas och har jobbat med fallet ändå sedan början av 90-talet.

– Att förlora ett mål i USA mot någon på samma nivå vore en sak. Men att förlora mot en grupp indianer från Amazonas? Det skulle vara för pinsamt. När Chevron lyckades flytta fallet till Ecuador så trodde de att de skulle kunna påverka domarna och att de kunde bete sig som de gjort i landet förut. Men de misstog sig. Fallet befinner sig nu så nära offren som det är möjligt och de bevakar varje drag som bolaget gör.

Skillnaden i de ekonomiska förutsättningarna för att driva fallet är uppenbar. Det var som David mot Goliat redan från början. Att driva ett fall mot ett av världens största bolag är svårt. Att göra det i 17 år är en närmast överväldigande uppgift.

– Chevron har cirka 8 000 jurister. Vi är tre stycken. Vi måste arbeta mer än dubbelt så hårt för att hinna med att motbevisa alla anklagelser som Chevron kommer med. Men vi har en viktig fördel. Vi behöver inte ljuga eller hitta på saker. Vi behöver bara styra diskussionen mot vad som egentligen händer, säger Fajardo. Mot sanningen.

Bolaget använde under hela sin tid i Ecuador förlegad teknik, anser Pablo Fajardo, och bristfälliga miljökontroller som i USA låg långt under vad som ansågs acceptabelt. Det handlar om dubbelmoral. I USA gjorde man en sak, här en annan.

Ecuador saknade inte miljölagar, faktum är att landet redan sedan 1920-talet förfogade över klara restriktioner, berättar Fajardo. Texaco visste också att de verkade i ett unikt ekosystem. Men ur en kombination av företagets girighet och regeringens svaga överblick spanns ett nät av korruption mellan det amerikanska bolaget de ecuadorianska tjänstemännen.

– Texaco lyckades tänja på bestämmelserna så att de kunde utvinna olja med billigare teknik till större förtjänst, medan miljön och människorna i området betalade notan, säger Fajardo.

Chevrons version är givetvis en annan. Kent Robertson, chef på bolagets avdelning för rättsliga frågor, menar att rättegången är ett bedrägeri och riktar hård kritik mot inspektionen från 2008 som resulterade i det rekordstora skadeståndskravet.

– Rapporten är en komplot och spökskrevs av åklagarsidan, hävdar Robertson. Den borde avskrivas från rättegången. Det finns till exempel inga vetenskapliga belägg för att oljan skulle ha lett till cancer. Anklagelserna om högre cancergrad i området kommer från assistenter i inspektionen med band till ursprungsfolkens advokater.

ÅKLAGARSIDANS BESKYLLNINGAR om att Texaco skulle ha använt speciellt bristfälliga miljökontroller och billig teknik i Ecuador avfärdar Robertson som ”nonsens”:

– Bara i USA finns det över 100 000 oljegropar utan syntetiskt skydd. De flesta har ett naturligt skydd som till exempel lera, precis som i Ecuador.

– När det gäller processvattnet så måste man förstå att det inte är klassat som ”giftigt avfall” någonstans i världen. Bara i USA släpptes det 1985 ut runt 200 miljarder liter processvatten.

Chevrons Kent Robertson menar i stället att de miljöproblem som finns i Ecuador i dag beror på det ecuadorianska statliga bolaget PetroEcuador.

– Texaco, inte Chevron, verkade i Ecua-

dor. Texacos partner, PetroEcuador, tog sedan över oljefälten för 20 år sedan och har upprepade gånger försäkrat att de är ansvariga för dagens miljösituation i området. Vi förnekar inte att människorna i Amazonas kämpar med stora problem. Men det är inte vårt fel, betonar han.

AP-FONDERNAS ENHET FÖR MILJÖ- och etikfrågor, *Etikrådet*, bildades 2007. Enheten har som uppgift att föra dialog med utvalda bolag i pensionsfondernas aktieportfölj med målet att påverka dessa i rätt riktning.

– Vi försöker påverka företagen att anta nya policydokument och utbilda sin personal för att säkerställa att bolagen ställer samma krav på sociala och miljömässiga aspekter oavsett var i världen som verksamheten sker, säger Nadine Viel Lamare på Första AP-fonden. Vår roll är att vara lite ”jobbiga” aktieägare.

Chevron identifierades snabbt som ett av de bolag man ville arbeta med, främst på grund av det kända fallet i Ecuador. Målet med dialogen med Chevron är enligt Etikrådets rapporter att bolaget ”adresserar de specifika föroreningsproblemen som föreligger som konsekvens av företagets verksamhet i Ecuador”. Men hur effektivt är det egentligen att föra en dialog med ett världsomspännande och mäktigt bolag som Chevron?

– Vi har generellt haft svårare att kom-

”Vårt uppdrag är att uppnå hög avkastning till låg risk.”

ma till tals med amerikanska bolag. Chevron är inget undantag. Över tid så har vi dock börjat få en bra dialog och det finns en fungerande kommunikation. Det viktiga är att vi fortsätter att ha den här kontakten med bolaget.

AP-fonderna kan inte spekulera i varken domstolsutslaget eller vad Chevrone reaktion kommer att bli, menar hon. Därför avvaktar de.

– Chevrone åsikt i den här frågan är känd. De anser att de har uppfyllt sitt åtagande utifrån det som man avtalade någon gång på 90-talet och att man har fullgjort sin del och att det då är någon annan som bär ansvaret. Vi som AP-fonder kan inte bedöma om det här stämmer eller inte. Vi vill att företaget ska ta rimligt ansvar för sitt agerande men vi kan inte döma Chevron på förhand.

I AP-FONDERNAS RIKTLINJER STÅR att “fonderna ska ta hänsyn till etik och miljö, dock utan att göra avkall på det övergripande målet om hög avkastning”. Med andra ord: hög avkastning går först.

– Det finns sektorer som gruv- och oljeindustrin med miljömässiga och sociala problem. Det är vi fullt medvetna om. Samtidigt har vi ett uppdrag att uppnå hög avkastning till låg risk. Att utesluta hela sektorer är då inte i enlighet med uppdraget, anser Nadine Viel Lamare på Första AP-fonden.

– Det arbetssätt som de olika AP-fonder-

na har innebär att vi har aktieinnehav i väldigt många företag. Fördelen med det är att när det ploppar upp ett problem så har oftast någon av AP-fonderna ett innehav i just det företaget. Då engagerar vi oss i alla fall i det.

”Över 1,5 miljard svenska pensionskronor sponsrar ett företag som var inblandat i en av de värsta miljökatastroferna någonsin.”

Glaset är antingen halvfyllt eller halvtomt. Å ena sidan går Sveriges pensionsfonder i bräsch för en ökad medvetenhet och kunskap om kapitalförvaltares och företags sociala och miljömässiga ansvar. Å andra sidan är möjligheterna att med mjuk dialog påverka ett av världens mäktigaste företag minimal. Över 1,5 miljard svenska pensionskronor sponsrar då ett företag med en undantagslös attityd till sin roll i en av de värsta miljökatastroferna någonsin.

ETT AVGÖRANDE I DEN UTDRAGNA rättegångsprocessen väntas först i början av nästa år. Oavsett i vilken favör domen faller, så kommer den otvivelaktigt att omdefiniera förutsättningarna för att ställa företag till svars för deras agerande i utvecklingsländer.

Advokaten Pablo Fajardo tror att fallets betydelse går bortom Amazonas gränser.

– Rättegången mot Chevron handlar om den dubbelmoral som främst europeiska och nordamerikanska bolag tillämpar i Latinamerika och resten av världen. Ett syn-

sätt som bygger på att det inte är lika viktigt att bry sig om miljö och människor i fattiga länder som hemma. Rättegången är ett hot mot hela det systemet. Om befolkningen i Amazonas vinner fallet så skulle det betyda ett genombrott för alla som drab-

bats av liknande situationer i andra delar av världen.

Området i Amazonas där Texaco verkade är i dag, efter 40 års oljeexploatering, fortfarande en av de absolut fattigaste delarna av Ecuador. Oljan läcker ännu ut från Texacos gamla dumpningar och på nytt rivs de gamla sårskorporna upp i naturen och hos dem som lever där. Alejandro Soto hoppas på frmgång i rättegången, inte bara för rättvisans skull, utan även för framtiden.

– Vi är människor och har rätt att få leva i en ren miljö, så som vi vill lämna den i arv till våra barn. Om vi inte kan göra det, vilken är vår gåva till dem egentligen? Jag hoppas att vi kan vinna och reparera skadorna. För det behöver vi största möjliga stöd från alla som kan, även från Sverige.

marcus.berglund@gmail.com

ANNONS

UNG KRAFT

Bilder: Bibbie Friman

SOCIALPOLITIK

Bra obunden socialjournalistik är inte gratis!
Prenumerera 2 eller 3 år med rabatt. Se hemsidan.
Välj det du önskar och betala på pg 648 73 22-7

285 kr helår (4 nr)
160 kr stud/pensionär/arb.lös
310 kr arbetsplatser

www.socialpolitik.com

Avvaktar även i Guatemala

Regeringen i Guatemala stängde gruva på grund av allvarliga missförhållanden. Trost det behåller AP-foderna aktier för 242 miljoner i gruvbolaget.

Text: Maria Wallin

Brunnar som sinar, ökad nivå av tungmetaller, allvarliga hudsjukdomar och anonyma dödshot mot flera som organiserat sig mot gruvan. Det är några av de problem som flera miljö- och människorättsorganisationer beskriver från en guldgruva i Guatemala.

Det är det kanadensiska bolaget Goldcorp som driver gruvan. I Goldcorp äger svenska AP-fonderna aktier värda 242 miljoner – samtidigt som AP-fonderna ska ta social och miljömässig hänsyn när de placerar svenska pensionspengar.

– Vi är medvetna om problematiken, säger Johan Magnusson, vd för första AP-fonden, i Ekots granskning i sommar.

– Vi har genom etikrådets försorg adresserat den, vi har den under bevakning. Vi har varit i gruvan på besök och det pågår en särskild utredning. Och när den här utredningen är klar, först då kan vi bestämma oss för hur vi vill agera.

Men det var redan i februari 2009 som

en representant från AP-fondernas etikråd besökte gruvan och enligt rådets årsrapport stod det klart att allvarliga risker förelåg för ökade spänningar och kränkningar av mänskliga rättigheter. Man påbörjade därför den utvärderingsprocess som fortfarande inte är klar. Kristina Hillesjö från AP-fondernas etikråd förklarar i Ekot i juni:

– Vi följer de rapporter som kommer till oss. Men det är jättesvårt att verifiera det som olika frivilligorganisationer, lokalbefolkning, myndigheter och bolaget säger. Alla säger olika saker, menar Kristina Hillesjö.

DEN KATOLSKE BISKOPEN i området, Alvaro Ramazzini, är upprörd över att ingenting händer samtidigt som situationen runt gruvan blir allt allvarligare.

– AP-fonderna borde dra tillbaka sin investering i gruvan, säger Alvaro Ramazzini till Ekot. Han tycker att det är motsägelsefullt att svenska pensioner investeras i en verksamhet som enligt honom uppenbarligen bryter mot mänskliga rättigheter, samtidigt som Sverige är en viktig biståndsgivare.

Redan i våras stod Guatemalas regering under starkt tryck från internationella organisationer, som FN och den mellanstatliga kommissionen för de mänskliga rättigheter-

na i Nord- och Sydamerika, CDHI. Till slut valde regeringen att ta konflikten med gruvan och beslutade att stänga den i mellan tre och fyra månader för att utreda anklagelserna. Det är ett tufft beslut i ett land där de multinationella företagen ofta härjar obehindrat, kommenterar Ekot.

Pontus Rosenberg, ansvarig för utvecklingsfrågor på svenska ambassaden i Guatemala tycker att AP-fondernas investering är problematisk.

– För det mayafolk som bor i området så är marken helig och det är inte alltid sådant som staten Guatemala respekterar. Så det finns en målkonflikt, man vill bekämpa fattigdom och samtidigt vill man investera pensionspengar i multinationella företag, säger Pontus Rosenberg till Ekot.

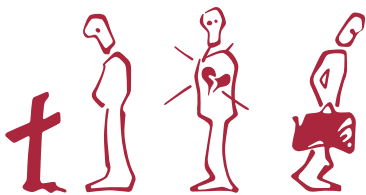
Hans de Geer, professor i företagsetik menar att det tar alldeles för lång tid för AP-fonderna att komma fram till ett beslut. Antingen är man kvar som ägare och försöker påverka företaget på något sätt. Eller också sälja man sina aktier.

– Att avväga vilken strategi man ska ha i det här fallet ska inte ta ett år att bestämma, anser Hans de Geer i Ekot.

Källa: sverigesradio.se/nyheter

ANNONS

Vill du hjälpa människor i sorg?

**Dödsfall? Skilsmässor? Separationer?
...eller andra förluster?**

CERTIFIERINGSKURS FÖR SORGBEARBETNING

Kursen är utformad för att ge dig de verktyg du behöver för att möta och hjälpa människor i sorg.

Stockholm: 1-5 nov

Umeå: 18-22 okt

Göteborg: 8-12 nov

Malmö: 25-29 okt

08-33 50 40
info@sorg.se
www.sorg.se

» Iris Utvecklingscenter 25 år - det firar vi med en konferens «

Verktyg för livet

Torsdag den 7 oktober 2010

Jönköpings hotell och konferens.

Gerhard Larsson - Regeringens särskilde utredare av missbruk- och beroendevård.

Jan Blomqvist - Professor vid Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SoRAD).

Workshops under dagen av personal från Iris Utvecklingscenter.

Läs mer om vårt 25-årsfirande på
www.irisutvecklingscenter.se

KULTUR

cirkus

Wear it like a crown
Cirkus Cirkör
Regi: Tild Björfors
Turnéföreställning

Jag går inte oberörd ur Södra teaterns vackra lokaler i Stockholm efter Cirkus Cirkörs flerdimensionella konstillation som föreställningen faktiskt är. Känslan av ha upplevt ett kreativt kaos som berör mina alla sinnen förstärks när jag möter ljuset och trafiken utanför. En föreställning som helt enkelt måste upplevas!

Wear it like a crown är Cirkus Cirkörs sista del i trilogin om kroppen. I denna tragikomiska och ab-

surda föreställning utforskar regissören Tild Björfors kaos och ordning i krockarna mellan vänster och höger hjärnhalva och hur risker förvandlas till möjligheter. Om att välja att bära våra misslyckanden, rädslor och tillkortakommanden som en krona. Och att putsa den och bära den med stolthet.

Under hela föreställningen finns en fin och varm kommunikation mellan artisterna och publiken som förstärks av de både akrobatiska, komiska och en smula skrämmande konstnärsuttrycken. För mig handlar den om att våga möta sin rädsla, om att våga kliva ur sin komfortzon och att vi människor faktiskt kan mötas på ett djupare plan genom att våga visa sårbarhet.

Man ska heller inte glömma den underbara musik som ackompanjerar och förstärker temat och där jag vill ge en eloge till Rebekka Karjord, kompositör, och där titeln *Wear it like a crown* är hämtad från hennes album *The noble art of letting go*. /EBA

DANS & TEATER

Göteborgs Dans & Teater Festival 2010

Sedan dånet från kulturfestivalen och *Way out west* lagt sig har valörelsen och dans- och teaterfestivalen tagit över Göteborg. Den senare som hålls vartannat år har tidigare bjudit på fantastiska upplevelser.

I år hamnar jag på en ung dansgruppsföreställning *We insist*. Tung elektronisk musik. En danserska som kryper och krälar till dunket. Så riktas strålkastarna mot publiken och musiken stegras. Alla håller för öronen. Vi ser inte dansarna längre.

En avantgardföreställning i Berlin på 1970-talet dyker upp i minnet. Där förolämpades och hånades publiken, "Publikbeschimpfung". *We insist* vill antagligen gestalta världens elände och människors utsatthet. Men en sådan bokstavlig tolkning av begreppet medlidande fungerar inte – åtminstone inte på mig.

Göteborgs Dans & Teater Festival har fått kraftigt minskade bidrag. Det märks. Kvaliteten är inte som förr. Mycket är internt, snudd på sektaristiskt. Endast en välkänd grupp, Ballet C de la B, som medverkat i nästan alla festivaler tidigare är med och framför tre föreställningar.

Men. Plötsligt återfår jag tron på att kulturen kan få oss att se världen och leva oss in i andra. Kverulansen dunstar bort. Jag ser en enmansföreställning av en cirkusartist, Johann Le Guillerm, ledare för nycirkusen Cirque Ici. Med en långsam finstämd akrobatik lyckas han gestalta människors utsatthet men också deras förmåga att höja sig över elände. I slutscenen bygger och klättrar han allt högre i en bräcklig och gungande konstruktion av plankor. Vår värld! /JM

FILM

Into Eternity
Dokumentär thriller av Michael Madsen
Atmo Media Network

Djupt ner i det finska urberget, nordväst om Helsingfors, borrar och grävs just nu för världens första slutförvar av utbränt kärnbränsle.

Onkalo, det finska ordet för gömställe, kallas det bläckfiskliknande, underjordiska enorma systemet av tunnlar. Där måste avfallet vara i säkert förvar i hundratusen – 100 000 – år. Onkalo ska förslutas och aldrig öppnas igen.

Plötsligt glimmar det till i tunnelmörkret och filmaren Michael Madsen står där, upplyst av en tändsticka, och berättar om denna plats som vi måste komma ihåg att glömma.

OVAN JORD TALAR HAN med vetenskapsmän och andra som filosoferar om hur framtidens människor kan tänkas resonera. Hur ska de varnas? Tiden är oöverskådligt lång, nästa istid beräknas inträffa om 60 000 år. Skillnaderna mellan oss och de som kanske finns då är sannolikt större än mellan dagens människor och neanderthalarna.

Förstår de varningar i form av Munchs "Skriet"? Förstår de skrivna ord? Teckningar? Kommer de ändå inte av nyfikenhet att gräva sig ner, alla varningar till trots? Kanske är det bäst att låta Onkalo bara vara, gömt och förhoppningsvis glömt.

Det är en skickligt gjord film, även om effekterna ibland känns lite överdrivna. Torra siffror räcker – det finns cirka 250 000 ton högaktivt avfall som behöver slut-

Cirkus Cirkör vill peppa oss att stolt våga bära våra misslyckanden.

Into Eternity. Dokumentär thriller om hur tonvis av kärnavfall ska förvaras i oöverskådlig tid. I evighet.

förvaras, Onkalo rymmer bara Finlands.

Förresten, vad vet vi själva om vad våra förfäder försökt varna oss för? /KM

Kärlek på italienska Manus & regi: Luca Guardagnino

Gå gärna och se Kärlek på Italienska! Storyn är inte särskilt originell, en välbärgad italiensk familj med ett företag i textilbranschen. Den gamle patriarken överlåter företaget till sin son och till äldsta barnbarnet Edo. Överlämnandet sker under pretentiösa former vid en släktmiddag, på den gamles födelsedag.

Historien utspelas i ett vinter vackert Milano och fortsätter i ett somrigt San Remo. Ryskfödda Emma, spelad av Tilda Swinton, är gift med sonen, som porträtteras som en tämligen intetsägande figur. Paret har, förutom Edo, två vuxna barn och en betydelsefull hushållerska. Alla är snälla och vänliga, man hinner bli orolig för att ingenting ska hända.

Men det gör det. Kärlek och passion uppstår. Först mellan Edo och en anständig och vacker flicka. Så långt är allt väl. Sedan mellan yngsta dottern och, inte en kille utan en tjej. Detta går också för sig.

Men när Emma träffar kocken Antonio, en god vän till Edo, rämnar idyllen. Emma träder ut ur rollen som välskämmande slottsfru och in i ett passionerat förhållande. Den dramatiska fortsättningen skildras med öron- och ögonbedövande kraft i bilder, färger och musik. Här finns passioner av olika slag till mat, till natur och mellan älskande.

Och därtill fantastiska vyer av anrika byggnadsverk i Milano och ett överväldigande italienskt sommarlandskap. /GLA

BÖCKER

Att lära av fosterbarn Monica Westberg, Kristian Tilander Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Ett nytt sätt att förbättra för fosterbarn har utvecklats av socialtjänsten i Karlstad. Metoden går ut på att i efterhand intervjua fosterbarnen och direkt lära av deras berättelser. Så har man arbetat sedan år 2000 och arbetssättet har nu spritt sig till andra delar av landet.

Fosterbarnen intervjuas av familjehemssekreterarna två år efter att de lämnat familjehemmen. De flesta fosterbarnen var unga vuxna när intervjuerna gjordes och de har gärna berättat. Många kände stolthet över att ha klarat sig igenom en komplicerad uppväxt och ha ett fungerande liv som vuxen.

Tydligt är vikten av en bra kontakt med de biologiska föräldrarna, att inte familjehemssekreterarna byts i ett kör och att övergången till vuxenlivet får pågå länge.

Boken har ett stort läsvärde för många fler än de närmast berörda. Den tar också upp de känslor som väcks. Avvisade barn bär på skam, något som ofta gör dem svåra att hjälpa. Det i sin tur väcker skam hos de vuxna. Sådana "skamspiraler" innebär stora risker för missförstånd. /KM

Ett annat ord för mord. Om Coca-Cola, Demokrati och Global Ekonomi Bror Perjus Premiss förlag

Bror Perjus var chefredaktör för livsmedelsarbetarnas tidning *Mål & Medel* och har under decennier varit en intressant och självständig röst inom arbetsrörelsen. Han har också givit ut ett antal böcker om globalisering, finanskriser och internationellt fackligt samarbete.

Första delen i *Ett annat ord för*

mord handlar om Coca-Cola-arbetarnas kamp i Guatemala, och om den väg av internationell solidaritet som de många brutala morderna på fackligt aktiva Coca-Cola-arbetare gav upphov till. Bror Perjus har följt denna kamp sedan början av 1980-talet. Med sin väldokumenterade och spännande skildring ger han ett ovärderligt bidrag till vår kunskap om transnationella bolags sätt att motarbeta fackföreningar. Boken borde läsas av många, inte minst i Latinamerika, och jag hoppas att den snart kan översättas till spanska.

Den skildrar mycket elände, men präglas också av kampvilja och optimism. Perjus visar övertygande vilket viktigt vapen som internationell solidaritet och fackligt samarbete över gränserna kan vara. Men man anar Perjus besvikelse över att detta vapen används alltför sällan, och att det globala fackliga samarbetet har sackat långt efter de ekonomiska och politiska eliternas globalisering.

ANDRA DELEN I BOKEN har den sympatiska rubriken *Så kan demokratin globaliseras*. Om finansskapitalets härjningar, den globala kasinoekonomins benägenhet att ge upphov till allt tätare återkommande finanskriser, och behovet av starka folkliga, demokratiska motkrafter. Störst hopp fäster Perjus vid en förstärkning av fackföreningarnas roll, och slutsatsen är given: "Den fackliga rörelsen måste byggas ut över hela världen och bli tillräckligt effektiv för att kunna förhandla fram rimliga löner för alla löntagare. Det är den enda långsiktigt hållbara vägen ut ur serien av globala ekonomiska kriser."

Perjus vision är en värld där jämlikheten har globaliserats, och där alla löntagare åtnjuter anständiga löner och arbetsvillkor. Men vägen dit är inte precis spikrak. /SdV

Stalins mord i Katyn Peter Johnsson Carlssons

"En av andra världskrigets mest brutala, enskilda aktioner vid sidan av Förintelsen," skriver förf. som är historiker och journalist med Polen som specialitet.

Det handlar om minst 21 857 polska officerare och tjänstemän som tillfångatogs av Sovjet 1939 och avrättades med nackskott under några veckor, våren 1940 på flera orter i västra Ryssland. Bl a i Katyn som fått symbolisera hela massmordet. Det är gatskrämande läsning och, för mig, ett uppvaknande.

"Så lite man vet..." inte minst om det politiska efterspelet fram till idag. Eller rättare: rävspelet

kring Stalins lögn. Den att tyskarerna bar skulden. Och tabut, tystnaden kring massmordet under ett halv sekel – framförallt i Polen. För att inte tala om västs – realpolitik. Omoral. Och ondska – hur förstår man den?

Vi får inget svar. Men några ledtrådar i denna alldeles suveräna genomgång, analys av "Katyn-frågan". Förf. har gjort en imponerande research och anar fler svar i ännu hemligstämplade, ryska arkiv. Språket är stringent och klart men de politiska turerna är rätt krävande. Rikt illustrerad. /ÖL

Du ska vara spännande och varm Anna Bengtsson Alfabet Pocket

En liten ömsint rolig bok – och sorglig. Om försöken att nå "den rätte" på det moderna sättet – över nätet. Som egentligen inte förändrat så mycket.

Där ute finns Plutten, EQ, Volvograbb, Livet leker, Smisk, Aznavor... som meddelar att "du får gärna vara pratsam och tycka om glödstekt fisk"... att han är "resvan konsult med håret i stort sett kvar"... eller behöver "mycket lugn och ro, inget tjafs"...

Damernas önskemål ingår också i boken, som sammantaget ger funderingar kring mogna mäns och kvinnors drömmar och mål.

Lämplig presentbok för singelkvinna 55+. Eller, för att undvika modstulenheter: för en som JUST lämnat det stadiet och hittat sin "Tredje gången gillt". /MW

Hetero i Hägersten Sofia Olsson Galago

Tvåsamheten inspekteras med humor, heteronormen, i seriestripper mixade med längre noveller. Vi får hänga med ett par i 30årsåldern genom deras återkommande flyttar och på deras normalspeciella semester till Ukraina. Genom deras diskussioner kring disk och eventuellt giftermål, om medelklassställe och svennemat. Väldigt underhållande. Jag skrattar högt, upprepade gånger. Boken kommer ligga

framme hos mig länge.

Sofia Olsson är både journalist och serietecknare. Hon är skicklig tecknare, pricksäker i språket och på att frambringa både skrätt och eftertanke. Med serier publicerade i bl a Studentliv, Arbetaren och Dagens Nyheter. Hon är med i det feministiska seriekollektivet Dotterbolaget. /LJ

Kronans och adelns arkitek Claes Ellehag Signum

”Vår förste svenskfödde arkitekt”. Och frilansande pionjär. *Mathias Spihler* (ca 1640–1690) har fått stå i skuggan av sin läromästare; den kunglige arkitekten Jean de la Vallée. Men i denna monografi lyfts han fram ”...denne framstående men orättvist bortglömda representant för den enkla, avskalade och lite kärva men samtidigt anslående arkitektur som uppstod under reduktionens tidevarv”, skriver förf. som är historiker med inriktning på stormaktstidens byggnadskonst.

Det är vetenskapligt men mycket elegant presenterat. Inte minst i bild. Och stundom djärvt. En riktig framgångssaga är det också – Spihler var son till en bader-ska och en sillpackare i Stockholm. Att han gifte in sig i Jean de la Vallées familj var naturligtvis ingen nackdel i karriären... Spihler har kunnat knytas till ett 40-tal byggnader. Hans kanske främsta verk är Kungsholms kyrka i Stockholm (egentligen ”Ulrika Eleonora”). Men trädgårdarna kring Skoklosters slott är också hans skapelse.

Boken är rikt illustrerad – i dubbel bemärkelse. Och varken appendix, noter, källor och litteratur, ordförklaringar, person- och ortregister eller bildförteckning saknas. Snyggt! /ÖL

Emmy Moréns dubbla liv Barbara Voors Rabén och Sjögren

”Hej Emmy Morén, det är Emmy Morén här.”

Emmy går på gymnasiet, har tråkigt och känner sig ensam. En dag googlar hon sitt eget namn och finner då en annan Emmy Morén, en snart 30-årig skådespelare. Mellan dem uppstår en intensiv, personlig, nära mailkonversation. De tar sig båda tid att svara varandra, de lär av varandra, har ett utbyte. Genom utförliga mail lär vi känna Emmy den yngre och Emmy den äldre. Och kanske är de ännu mer lika än de först trodde.

Emmy Moréns dubbla liv är välskriven, med ett rappt tem-

po. Medryckande story, jag kan knappt sluta läsa. Trots att det inte är en spänningsroman finns det en underliggande, outtalad spänning som blandas med intressanta vändpunkter.

Voors första, men förhoppningsvis inte sista, ungdomsroman. /LJ

Båten

Nam Le, övers Ylva Mörk Natur & Kultur

Den unge författaren Nam Le, född i Vietnam men uppvuxen i Australien, har skapat en litterär sensation världen över med sin novellsamling från en mängd olika miljöer: kriminella ungdomsgång i Colombia, Teheran under mulornas diktatur, ombord på en båt med båtflyktingar från Vietnam sent 70-tal, dagens New York...

Nam Les förmåga att skildra alla dessa olika miljöer och människor på ett både trovärdigt och fascinerande sätt är en bedrift. Det är dock knappast globaliseringens vinnare vi möter. Miljöerna är för det mesta sjaskiga eller tragiska.

Om man vill stärka sig med en feel good-bok är Nam Les noveller inte den bästa lektyren. Men för alla som vill fördjupa sin förståelse för hur människor försöker hantera sina liv under svåra omständigheter är det en läsupplevelse. /SdV

I väntan på talibanerna Afghanistan inifrån Jesper Huor Ordfront

En del av mitt hjärta lämnar jag kvar Diana Janse Alfabeta

Två mycket olika böcker om Afghanistan. Medan Jesper Huor kan ta oss in i olika miljöer och slutna världar i det afghanska manliga samhället är Diana Janse betraktaren. Kvinnor räknas inte, finns inte, alltså kommer hon ald-

Trädgårdarna kring Skoklosters slott är Mathias Spihlers skapelse.

rig riktigt nära, boktiteln till trots. Genusperspektivet är visserligen kristallklart om maktens alla korrumperade skäggiga lögnhalsar och ett förslavande kvinnohat. Men Hour klädd som afghan når längre.

I hans mera traditionella reporta-

gebok möter vi ett myller av människor, resor, strapatser, analyser – egna och andras. Möjligen med lika många luftslopp, lögn, förhoppningar, men det känns ”närmare” både människorna och konflikten i sig.

Båda landar dock i att ingen någonsin har besegrat afghaner och att lösningen bara finns hos afghanerna själva. En yrkeskvinna hos Huor uttrycker det jag tar störst intryck av: att det internationella

samhället försatte chansen att gå in med massivt civilt bistånd efter talibanernas fall. Nu vill alla bara bli av med inkräktarna och talibanerna är på väg tillbaka, därav *I väntan på talibanerna*.

Janse är av UD utsänd diplomat, en tuff tjej på stundtals livsfarligt uppdrag. Hon skriver också om strapatser och olika parallella världar. På personligt, nästan ungt egocentriskt sätt speglar hon vårt eget bortskämda liv. Med en drastisk träffsäkerhet på gränsen till hjärtlös uppriktighet, med skoningslösa slängar åt alla håll. Hon är suveränt välformulerad med underbart nyskapande bildspråk.

Jag vill gärna rekommendera båda böckerna. Båda ställer sig mitt i bistånds- och utrikespolitiken och i ett svenskt dilemma: våra unga soldater. /MW

Jag är den sista juden Treblinka (1942-1943) Chil Rajchman, övers. och förord Salomon Schulman Norstedts

Runt 47 000 titlar om förintelsen sedan andra världskriget. Jag har kanske läst ett 30-tal. Inte mycket, men har ändå blivit allergisk mot vad jag kallar ”holocaustporr”. Som här där allting bara är FÖR mycket. Det är som om verkligheten inte räcker. Adjektivsjukan vet inga gränser. Det blir ofrivilligt komiskt. Obegripligt och – tomt. Trots att det handlar om ”historiens mest omänskliga inferno”.

Treblinka, ”slakthuset” dit Chil Rajchman (1914–2004) kom i oktober 1942. Han tecknade ner sina minnen på flykt och gömd i Polen 1944. Men ville att de skulle publiceras först efter hans död. Till vilken nytta, kan man fråga sig. Som en hjältesaga, kanske? Uppemot 900 000 människor dödade i Treblinka. Bara 57 överlevde – Chil Rajchman var en av dem. Stort sä. En karta och svartvita bilder illustrerar bokens 136 sidor. /ÖL

RECENSENTER: Gun-Lis Angsell, Efva Bengtsson Ahlström, Helena Bjerkelius, Stefan deVylder, Linn Johansson, Örn Lindstrand, Jan Molin, Maria Wallin.

MEDARBETARES VERK

Sex, kärlek och Aspergers syndrom Inger Jalakas Alfabeta

Kärleksspelet har ingen åldersgräns, reglerna är snåriga. För att lyckas i detta komplexa spel måste man vara intuitiv, läsa mellan raderna och känna av kroppsspråk. Det kan innebära stora utmaningar för alla, för en person med Aspergers syndrom kan det framstå som omöjligt. Risken för missförstånd, konflikter, frustration och ensamhet är stor.

I *Sex, kärlek och Aspergers syndrom* visar Inger Jalakas med hjälp av den senaste forskningen och intervjuer hur människor med Aspergers hanterar relationer och kärlek. I sin kärleksskola ger hon också konkreta råd till aspergare. Budskapet är att ingen som vill ha en relation ska ge upp, ensamhet är bara positiv om den är självvald. Det går att kombinera ett lyckligt kärleksliv med Aspergers syndrom.

Inger Jalakas har tidigare skrivit ett antal böcker i olika genrer. Bland annat gav hon 2007 ut *Nördsyndromet – Allt du behöver veta om Aspergers syndrom*.

Varför lutar tornet i Pisa?

Det hela är mycket enkelt. Grunden, marken klocktornet står på, är mycket lerig och vattenrik. Hade man vetat om det år 1173 hade tornet säkert aldrig lutat eller blivit ett framgångsrikt turistmål.

Vi på VoB jobbar med människor, därför har vi inte råd att chansa med grunden. VoB använder metoder som vi vet fungerar och ger mätbara resultat. För vi vill inte att personer skall hamna snett.

VoBs verksamheter

Familjehuset i Alvesta
Luzern i Lund
Högelid i Alvesta
Sönnarslövsgården i Östra Sönnarslöv
Transitboende i Malmö
Lillängen i Kristianstad
Asylboende i Eslöv
Nova i Växjö

VoB plustjänster⁺

Psykologgrupp
Barnpsykiater och barnläkare
Familjehems- och utredningsresurs
BBIC-stöd
Familjerådgivning i Kronoberg
Integrationspedagog

HALF A BEE

Vi bryr oss mera
www.vob.se

VoB arbetar med skydd och stöd, utredningar och behandling

Posttidning B

Avsändare:
Nätek
Box 311 20
400 32 GÖTEBORG

Attendo

Varje dag i fem års tid har vi tagit emot
ensamkommande flyktingbarn.
Vi vet hur man gör.

Ring oss på Attendo Individ & Familj: 020 40 37 00. Ett samtal räcker.
Du kan också läsa mer om våra insatser på www.attendo.se/iof.